

Bu proje Avrupa Birliği tarafından finanse edilmektedir.
This project is funded by the European Union.

KOVİD-19 SALGINININ KAYNAŞTIRMA/BÜTÜNLEŞTİRME EĞİTİMİNE ETKİLERİ ARAMA KONFERANSI RAPORU

İpsos Sosyal Araştırmalar Enstitüsü tarafından
Türkiye Spastik Çocuklar Vakfı için hazırlanmıştır.

Şubat 2021

benvob.com

tscv.org.tr

Bu rapor, Sivil Toplum Diyalogu V Hibe Programı altında Avrupa Birliği tarafından finanse edilen
"BENvob – Ben Varsam Okulum Bütün" projesi kapsamında;
İpsos Sosyal Araştırmalar Enstitüsü tarafından Türkiye Spastik Çocuklar Vakfı için hazırlanmıştır.

Proje Ekibi*
Bilge Aksoy
Burak Keskin
Deha Enis Vardaryıldızı
Faik Benli
Onur Güzel
Osman Fehmi Öztürk
Nigar Evgin
Rahime Gökboğa
Sedef Kanat

*İsimler alfabetik sıraya göre listelenmiştir.

Güvenilir Araştırma Belgesi
Türkiye Araştırmacılar Derneęi tarafından
belirlenen standartlara uyan Bureau
Veritas tarafından denetlenen araştırma
řirketlerine verilen resmi belgedir.

ISO 20252

**BUREAU VERITAS
Certification**

şubat 2021

Bu rapor Avrupa Birliği'nin finansal desteğiyle hazırlanmıştır. İçeriğinden yalnızca Türkiye Spastik Çocuklar
Vakfı sorumlu olup, burada açıklanan görüşler Avrupa Birliği'nin görüşlerini yansıtmak zorunda değildir.

ÖNSÖZ

KOVID-19 salgını ile tüm sektörlerde olduğu gibi, eğitim sektöründe de eşi benzeri görülmemiş ölçekte “acil durum” olduğu ve bunun küresel çapta çeşitli krizlere sebep olduğu görülmektedir. Salgının hayatımıza girmesi ile kaynaştırma eğitiminde salgın öncesi yaşanan sorunlara ek olarak bambaşka boyutlara ilişkin yeni sorunlar oluşmuştur.

Bu çalışmada, Türkiye’de vakaların görülmesi sonrasında başlayan uzaktan eğitim sürecinin kaynaştırma eğitime olan etkisi incelenmiştir. Bu kapsamda, kaynaştırma öğrencisi bulunan okullardaki idareciler, branş öğretmenleri, psikolojik danışman ve rehber öğretmenler, özel gereksinime sahip çocukların aileleri ve alanda çalışan sivil toplum örgütleri yetkililerinin, salgın öncesinde kaynaştırma eğitimi ve uzaktan eğitim sürecinin kaynaştırma eğitime etkisi konularındaki görüş ve önerileri alınarak analiz edilmiştir.

Araştırma kapsamında, arama konferansı tekniği ile 8 odak grup görüşmesi gerçekleştirilmiştir. Elde edilen veriler ile hazırlanan raporda, KOVID-19 salgını öncesi ve uzaktan eğitim süreci değerlendirmeleri, uzaktan eğitimin kaynaştırma öğrencileri, aileler ve öğretmenler üzerindeki etkileri, uzaktan eğitimin uzun vadede, akademik başarı ve okul terk oranlarına etkileri ve diğer ülkelerde salgın sürecinde yaşanan süreçler konusundaki görüşler değerlendirilmiştir.

KOVID-19 salgını, eğitim – öğretim faaliyetlerinin sürekliliğini sağlama girişimlerinde olan ülke yönetimleri, öğrenciler, öğretmenler ve ebeveynler için olağanüstü bazı sorunlara sebep olmuştur. Bu araştırma raporu, Türkiye’de salgın öncesindeki kaynaştırma eğitimi ve salgın sonrası yaşanan uzaktan eğitimin etkilerinin incelenmesi ve uzun vadede yaşanabilecek durumlara ilişkin önerileri kapsayan değerlendirmeleri içermektedir.

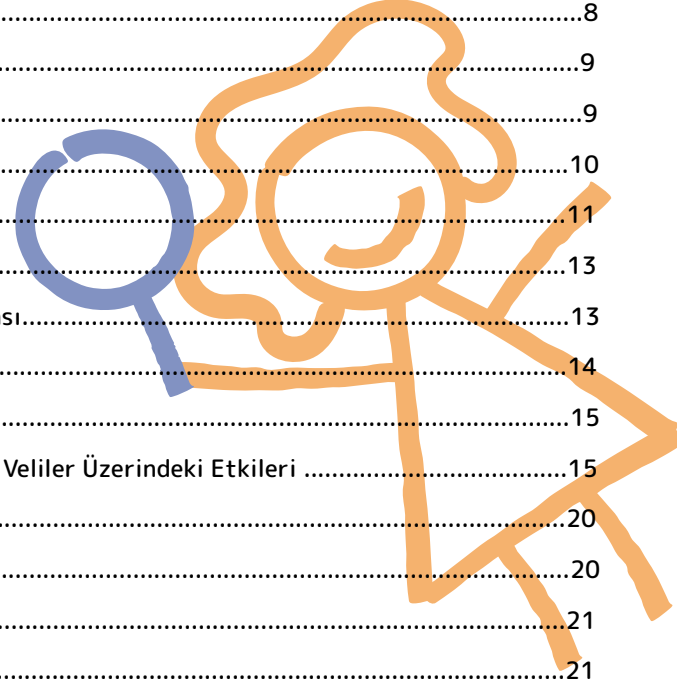
Rahime GÖKBOĞA

Psikolog

Türkiye Spastik Çocuklar Vakfı

İÇİNDEKİLER

1. RAPORUN AMACI, YÖNTEM VE ÖRNEKLEM	1
1.1. Raporun Amacı	1
1.2. Yöntem ve Örneklem	1
2. TEMEL BULGULARIN ÖZETİ	2
3. DETAYLI ARAŞTIRMA BULGULARI	3
3.1. KOVID-19 Salgını Öncesine Dair Değerlendirmeler	3
3.2. Uzaktan Eğitim Sürecine Dair Değerlendirmeler	8
3.1.1. Uzaktan Eğitime Dair Olumlu Değerlendirmeler	8
3.2.2. Uzaktan Eğitime Dair Olumsuz Değerlendirmeler	9
3.2.2.1. Eğitime Erişim ve Maddi Yük	9
3.2.2.2. Bilgisayar Okuryazarlığı	10
3.2.2.3. EBA TV ve Eğitim İçerikleri	11
3.2.2.4. Özel Araç Gereç ve Eğitim Materyallerinin Temini	13
3.2.2.5. Bireysel Eğitim Programlarının (BEP) Hazırlanması ve Uygulanması	13
3.2.2.6. Destek Eğitimi	14
3.2.2.7. Rehberlik ve Araştırma Merkezleri (RAM)	15
3.3. Uzaktan Eğitim Sürecinin Kaynaştırma Öğretmenleri, Öğrencileri ve Veliler Üzerindeki Etkileri	15
3.4. Uzaktan Eğitimin Uzun Vadedeki Etkilerine Dair Değerlendirmeler	20
3.4.1. Akademik Başarı	20
3.4.2. Okul Terk Oranları	21
3.5. Bir Sonraki Adım: Yüzyüze Eğitime Geri Dönüş	21
3.6. KOVID-19 Salgını Döneminde Kaynaştırma Eğitimi Paydaşlarına Yönelik Değerlendirmeler ve Etkin Diyalog	22
3.6.1. Milli Eğitim Bakanlığı'nın Performansına İlişkin Değerlendirmeler	22
3.6.2. Sivil Toplum Kuruluşlarının Performansına İlişkin Değerlendirmeler	24
3.6.3. Etkin Diyalog	25
3.7. Diğer Ülkelerde Salgın Sürecine Dair Değerlendirmeler	27
4.SONUÇ VE ÖNERİLER	27

1. RAPORUN AMACI, YÖNTEM VE ÖRNEKLEM

1.1. Raporun Amacı

Bu rapor, Türkiye’de doğrulanmış ilk KOVID-19 vakasının Sağlık Bakanlığı tarafından duyurulduğu 10 Mart 2020 tarihinden sonra başlayan süreçte Sağlık Bakanlığı ve Koronavirüs Bilim Kurulu’nun tavsiyeleri doğrultusunda Milli Eğitim Bakanlığı (MEB) tarafından başlatılan uzaktan eğitim sürecinin kaynaştırma eğitimine etkisini değerlendirmek amacıyla hazırlanmıştır.

1.2. Yöntem ve Örneklem

Bu araştırma kapsamında 26 Aralık 2020 Cumartesi günü Microsoft Teams aracı kullanılarak online olarak bir arama konferansı gerçekleştirilmiştir. Arama konferansı kapsamında Ipsos moderatörleri 8 tane odak grup tartışması gerçekleştirmiştir. Bu çerçevede kaynaştırma öğrencisi bulunan okullardaki idareciler, branş öğretmenleri, psikolojik danışman ve rehber öğretmenler, farklı gelişim gösteren çocukların aileleri ve alanda çalışan sivil toplum kuruluşlarından yetkililerinin salgın öncesinde kaynaştırma eğitimi ve uzaktan eğitim sürecinin kaynaştırma eğitimine etkisine yönelik değerlendirmeleri, görüş ve önerileri alınarak analiz edilmiştir. Tablo 1 gerçekleştirilen odak grup tartışmalarının paydaşlar özelinde dağılımını özetlemektedir.

Tablo 1. Odak Grup Tartışmaları için Örneklem Dağılımı

Odak Gruplar	Profil	Cinsiyet
Grup 1	Branş öğretmenleri, rehber öğretmen ve Rehberlik Araştırma Merkezleri’nin (RAM) yetkilileri	Karma
Grup 2	Branş öğretmenleri, rehber öğretmen ve Rehberlik Araştırma Merkezleri’nin (RAM) yetkilileri	Karma
Grup 3	Kaynaştırma öğrencisi velileri	Karma
Grup 4	Kaynaştırma öğrencisi velileri	Karma
Grup 5	Sivil toplum kuruluşu temsilcisi	Karma
Grup 6	Sivil toplum kuruluşu temsilcisi	Karma
Grup 7	Okul İdarecileri	Karma
Grup 8	Okul İdarecileri	Karma

Odak grup tartışması katılımcıları arama konferansının gerçekleşeceği günün bir hafta öncesinden başlayarak Türkiye Spastik Çocuklar Vakfı (TSCV) tarafından temin edilmiştir. Araştırmada katılımcılara uygulanmak üzere araştırma ekibi tarafından geliştirilmiş olan ve içerisinde açık uçlu soruların yer aldığı odak grup tartışması akışları kullanılmıştır. Odak grupların her biri yaklaşık iki saat sürmüştür.

2. TEMEL BULGULARIN ÖZETİ

Arama konferansı kapsamında gerçekleştirilen odak gruplarda farklı paydaşlardan elde edilen bulguların en çarpıcı olanları bu bölümde paylaşılmaktadır.

a) KOVID-19 Salgını Öncesine Dair Değerlendirmeler

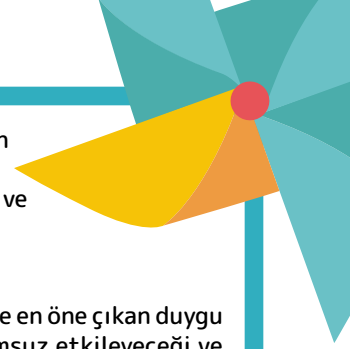
Genel anlamda uzaktan eğitim süreci ile karşılaştırıldığında salgın öncesindeki dönem olumlu olarak değerlendirmektedir. Konu hakkındaki mevzuatlar, okullaşma oranının artması ve kaynaştırma öğrencilerinin okuldan aldıkları verim olumlu değerlendirmeler arasında yer almaktadır. Bununla beraber salgın öncesi dönemde de kaynaştırma eğitiminde çeşitli aksamaların yaşandığı belirtilmektedir. Bu aksaklıklar aşağıdaki gibi özetlenmiştir:

- Salgın öncesinde kaynaştırma eğitimine ilişkin olumsuz değerlendirmeler arasında öne çıkan konulardan biri önyargılardır; toplumun ve özellikle bazı velilerin özel eğitim gerektiren öğrencilere karşı önyargıları olduğu belirtilmekte ve bu durumun kaynaştırma eğitim sürecini sekteye uğrattığı düşünülmektedir.
- Bunun yanı sıra, her ne kadar mevzuatta yapılan değişiklikler olumlu olarak değerlendirilse de, kaynaştırma eğitim mevzuatı ve uygulamaları içeriksel olarak sorunlu görülmektedir.
- Aynı zamanda kaynaştırma eğitimi paydaşları salgın öncesindeki dönemi değerlendirirken uygulama alanındada bazı sorunlarla mücadele etmek zorunda kaldıklarını belirtmektedirler. Süreklilik arz etmemesi, bilgi aktarımının olmaması, sistemin ezbere ilerlemesi, öğretmenlerin gerek eğitim gerek ise sistem konusunda güçlendirilmemesi, kadrolu öğretmen sayısının az olması en önemli sebepler olarak sayılmaktadır.
- Veliler ve sivil toplum kuruluşları temsilcileri nezdinde öne çıkan başka bir sorun ise idareciler ve öğretmenlerin kaynaştırma eğitimine ve öğrencilerine karşı tutumlarıdır. Kimi okul idarecileri ve veliler arasında mevzuatlarda yer almasına karşın erişilemeyen veya mücadeleler sonucunda erişilen imkan veya haklar, çatışmalara neden olmaktadır.
- Bireyselleştirilmiş Eğitim Programları (BEP) hazırlık ve uygulama süreçlerinin, destek eğitim odalarının verimli bir şekilde ilerlememesi salgın öncesi dönemde olumsuz değerlendirmelere neden olmaktadır.

b) Uzaktan Eğitim Süreci

Uzaktan eğitim süreci bütün paydaşların hazırlıksız yakalandığı bir süreç olarak değerlendirilmektedir. Okulların ve öğretmenlerin veliler ile daha yakın iletişimde olmaları ailelerin eğitim sürecine dahil edilmesi olumlu olarak değerlendirilirken genel anlamda bakıldığında uzaktan eğitim sürecinin kaynaştırma eğitimine olumsuz etkilerinin daha çok dile getirildiği gözlemlenmiştir. Paydaşların uzaktan eğitim sürecine dair olumsuz değerlendirmeleri bazı alanlarda farklılaşmakla beraber ortaklaşan kimi sıkıntıların olduğu görülmektedir. Ortaklaşan sıkıntılar genel hatlarıyla aşağıdaki özetlenmiştir:

- En önemli sıkıntılardan biri eğitime erişim sıkıntısıdır; eğitim alacak materyale sahip olmayan çocuk sayısının yüksek olduğu ifade edilirken devletin bu konuda sağladığı destek yetersiz bulunmaktadır.
- Gerek öğretmenler gerek ise veliler nezdinde bilgisayar ve internet okuryazarlığının düşük olması süreci olumsuz etkilemektedir. Özellikle öğretmenlere bu anlamda sunulacak bir destek gerekliliği görülmektedir.
- EBA TV ve eğitim içeriklerine kaynaştırma öğrencilerinin dahil edilmesi olumlu olarak değerlendirilirken söz konusu eğitim içeriklerinin farklı ihtiyaçları olan kaynaştırma öğrencilerinin hepsini kapsamayan nitelikte oluşu ve uzaktan eğitim içeriklerinin kaynaştırma eğitimine uygun bulunmaması öne çıkan olumsuzluklardır.
- Özel gereksinimli çocukların eğitiminde kullanılan materyallerin yüksek maliyetli olması ve bu materyallerin doğru ve efektif kullanımı konusundaki yetersizlik çocukların eğitimini olumsuz anlamda etkileyen faktörlerdir.
- Bireysel Eğitim Programlarının (BEP) hazırlanması ve uygulanması konusunda ise uzaktan eğitime geçiş sonrasında öğretmenlerin kaynaştırma öğrencileri ile kapsamlı bir tanışma sürecine girememe ve bu sebeple BEP hazırlanması sürecinin askıya alınması sorunu ön plana çıkmaktadır.

- Destek eğitim odalarının halihazırda aktif olmaması hem çocukların derse katılımını hem de uzun vadede gelişimlerini etkileyecek bir sorun olarak görülmektedir.
- Rehberlik ve araştırma merkezlerinin (RAM) salgın öncesindeki dönemde de okullar, öğretmenler ve veliler arasında gerginlik yaratan bir konu olduğu gözlemlenmiş olup uzaktan eğitim sürecinde RAM'ların işleyişinin salgın öncesindeki olumsuzlukları daha da belirginleştirdiği gözlemlenmiştir.

Uzaktan eğitim sürecinin kaynaştırma öğretmenleri, öğrencileri ve veliler üzerindeki etkileri incelendiğinde en öne çıkan duygu durumunun “yorgunluk” olduğu gözlemlenmiştir. Yaşanan sıkıntıların uzun vadede akademik başarıyı olumsuz etkileyeceği ve okul terk oranlarında bir artışa neden olacağı düşünülmektedir.

- Kaynaştırma eğitimi öğretmenleri ve rehber öğretmenler uzaktan eğitim sürecinde yüz yüze eğitimde olduğu gibi iletişim kuramamaktan, artan iş yüklerinden ve maddi yüklerinden yakınmaktadır.
- Öğrencilerin ise eğitime dahil olamadığı ve eğitimden koptukları gözlemlenmiştir. Bu süreçte özellikle dikkatlerini toplamakta zorlandıkları ve derslere ilgilerini kaybettikleri belirtilmektedir. Aynı zamanda birçok öğrencinin salgın süreciyle beraber kaygı problemleri yaşamaya başladığı gözlemlenmiştir; bazı öğrencilerin zaman içerisinde bu kaygılarının azaldığı belirtilirken kimi veliler bu sorunu çözmek için profesyonel desteğe başvurdıklarını not etmişlerdir.
- Uzaktan eğitim sürecinin velilerin üstündeki yükü ağırlaştırdığı ve velilerin kendilerini yalnız ve tükenmiş hissettikleri gözlemlenmiştir. Bunun yanı sıra ailelerin çocuklarıyla ilişkilerinde değişen sorumlulukları ve artan maddi yükler de aileler nezdinde öne çıkan diğer problemlerdir.

3. DETAYLI ARAŞTIRMA BULGULARI

Arama konferansı kapsamında gerçekleştirilen odak gruplarda farklı paydaşlardan elde edilen bulgular detaylı olarak bu bölümde paylaşılmaktadır.

Türkiye Spastik Çocuklar Vakfı (TSÇV) çalışanları tarafından, kaynaştırma öğrencisi bulunan okullardaki idareciler, branş öğretmenleri, psikolojik danışman ve rehber öğretmenler, farklı gelişim gösteren çocukların aileleri ve alanda çalışan sivil toplum kuruluşlarından yetkililer olmak üzere toplam 8 derinlemesine görüşme gerçekleştirilmiştir.

Bu bölümde ilk olarak KOVID-19 salgını öncesine dair bütün paydaşların değerlendirmelerine yer verilmiştir. Daha sonra paydaşların uzaktan eğitim sürecine dair olumlu ve olumsuz değerlendirmeleri detaylandırılmıştır. Uzaktan eğitime dair olumsuz değerlendirmeler eğitime erişim sıkıntıları ve paydaşlar üzerinde oluşan maddi yük, bilgisayar okuryazarlığı, EBA TV ve eğitim içerikleri, özel araç gereç ve eğitim materyallerinin temini, Bireysel Eğitim Programlarının (BEP) hazırlanması ve uygulanması ve destek eğitimi alt başlıklarında analiz edilmiştir. Uzaktan eğitim sürecine dair değerlendirmelerin akabinde uzaktan eğitim süreçlerinin kaynaştırma öğretmenleri, öğrencileri ve aileler üzerindeki etkileri ve uzun vadede uzaktan eğitimin akademik başarı ve okul terk oranlarına etkisi değerlendirilmiştir. Aynı zamanda bu bölümde uzaktan eğitim sürecinde Milli Eğitim Bakanlığı'nın ve bu alanda çalışan sivil toplum kuruluşlarının performanslarına dair değerlendirmelere ve bütün paydaşların etkin diyaloguyla ilgili değerlendirmelere yer verilmiştir. Son olarak bu bölüm diğer ülkelerde salgın sürecinde kaynaştırma eğitimi konusunda görüşleri içermektedir.

3.1. KOVID-19 Salgını Öncesine Dair Değerlendirmeler

Odak grup tartışmaları kapsamında öncelikli olarak bütün paydaşların salgın öncesindeki döneme ait kaynaştırma eğitimine ilişkin değerlendirmeleri alınmıştır. Bütün paydaşlar salgın dönemi ile karşılaştırıldığında salgın öncesindeki dönemi olumlu olarak değerlendirmekle beraber salgın öncesi dönemde de kaynaştırma eğitiminde çeşitli aksamalar yaşandığını belirtmektedir.

Salgın öncesi döneme dair kaynaştırma eğitimi olarak okullaşan çocuk sayısındaki artışın yanı sıra mevzuatta konuya ilişkin yapılan değişiklikler olumlu gelişmeler olarak öne çıkmaktadır. Örneğin, mevzuatta yapılan değişiklikler ile öğrencilere okulda kolaylaştırıcı kişilerin eşlik edebilmesi son dönemde gerçekleşen en önemli gelişmeler arasında sayılmaktadır.

“Çocuk okula gidiyor ve yanındaki ablayı okula almıyorlardı ama şu anda çıkan kanuna göre kolaylaştırıcı abla resmi olarak okulda durabiliyor. Devlet maaşına sigortasına karışmıyorum ama okula gelebilir dedi, bu bizim için çok iyiydi.” (Sivil Toplum Kuruluşu Temsilcisi)

Salgın öncesinde kaynaştırma eğitimi ile ilgili olarak bahsedilen olumlu konulardan bir diğeri ise kaynaştırma öğrencilerinin okula gelme isteğidir. Özellikle öğretmenler ve veliler nezdinde kaynaştırma eğitimindeki öğrencilerin okula geldikçe kendi aralarında eğlenebildikleri ve temel yaşam becerileri konusunda okulda verilen eğitimi aldıkları gözlemlenmiştir.

Bu olumlu gelişmelere rağmen salgın öncesinde özel eğitim alanında çeşitli alanlarda sıkıntıların olduğu bütün paydaşlar tarafından belirtilmektedir.

Salgın öncesinde kaynaştırma eğitime ilişkin olumsuz değerlendirmeler arasında önce çıkan konulardan biri önyargılardır; önyargılar, iyi bir eğitim alınmasının önündeki en önemli bariyer olarak görülmektedir.

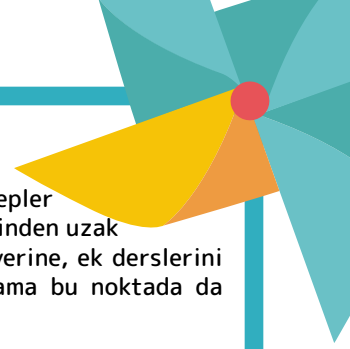
“Kaynaştırma eğitimi olsun diğer özel eğitimde olsun hem ailelerin önyargıları var hem de diğer öğrencilerin diğer velilerin öğretmenlerin hepsinin önyargısı yüzünden çocuklar gerekli eğitimi alamıyorlar. Sınıfta etiketlenmiş şekilde kaynaştırma sınıfında ve akran zorbalığı gibi şeyler de var. Bence hepsinden önemlisi bir şekilde eğitim verilir ama önyargılar kırıldığı taktirde hem öğretmeni tarafından hem diğer öğrenciler tarafından hem çocuğun kendi ailesi tarafından çok daha başarılı kaliteli eğitim alabileceklerine inanıyorum.” (Sivil Toplum Kuruluşu Temsilcisi)

Ayrıca belirtilmesi gereken önemli bir nokta ise hem idareciler hem de öğretmenler tarafından dile getirilen önyargılı veliler konusudur. Bu paydaşlar tarafından velilerin iki gruba ayrıldığı belirtilmektedir; bir grup veli çocuğunun kaynaştırma öğrencisi olduğunu kabullenip bu anlamda okulu ve öğretmeni destekleyen bir bakış açısına sahip iken bir diğer grup veli ise bu durumu kabullenmek istememektedir. Durumu kabullenmek istemeyen velilerin ise genel olarak süreçleri zorlaştırdığı belirtilmekte ve bu gibi durumlarda öğretmenin veliye doğru aktarım yapması ve velinin reddeden değil katılımcı bir davranışa yönelmesi önemli olarak görülmektedir.

“Gördüğüm şu ki veliler çok fazla kabullenme taraftarı değil. Öğrencinin kaynaştırma öğrencisi olması gerektiğini düşündük ve bunu veliye açıklarken ağlamaya başladı, kabul etmemeye çalıştı çok kötü bir şey gibi algıladı. Biz aslında öğrencinin gerçek durumunu tespit edip ona uygun bir eğitim vermeye çalışıyoruz. Çocukla beraber veliyi ikna ettiğimizde ve öğrenci kaynaştırma programına girince daha iyi düzeye geldi”. (Öğretmen)

Salgın öncesi döneme dair olumsuz değerlendirmelere neden olan başka bir konu ise kaynaştırma eğitimi uygulamalarının içeriksel sorunlarıdır. Konu hakkında çalışan sivil toplum kuruluşları, son yıllarda açılan özel eğitim anaokulları üzerinden örneklenilerek eğitimde ayrıştırıcı tutuma ve bu yönde yatırımlara dikkat çekmekte, okul öncesi aşamada tipik gelişim gösteren çocuklar ile özel eğitim öğrencilerinin her durumda birlikte olması gerektiğinin önemini vurgulamaktadır.

“Devlet kaynaştırma eğitimini uyguladığını söylüyor hatta bunu bir adım öteye taşıyarak bütünleştirme eğitimi uyguladığını söylüyor bütünleştirme eğitimine geçtiğini söylüyor. Bütün yayınlarında kaynaştırma/ bütünleştirme diye ifade ediyor durumu ama baktığınızda hala kendi sınırlı kaynaklarını, ki bu da kendilerinin ifadesidir, ayrıştırılmış okul modellerine aktardığını hala görüyorsunuz.” (Sivil Toplum Kuruluşu Temsilcisi)

İdareciler ve öğretmenler de eğitim sisteminin özel eğitim konusunda yetersiz olduğunu düşünmektedir. Süreklilik arz etmemesi, bilgi aktarımının olmaması, sistemin ezbere ilerlemesi, öğretmenlerin gerek eğitim gerekse sistem konusunda desteklenememesi, kadrolu öğretmen sayısının az olması en önemli sebepler olarak sayılabilir. Eğitim programları iyi tasarlanmış gibi görünse de her öğrencinin farklı olduğu gerçeğinden uzak bulunduğu görüşü hakimdir. Aynı zamanda öğretmenlerin kaynaştırma öğrencilerine özel ders vermek yerine, ek derslerini normal dersleriyle veya haftasonu kurslarıyla doldurması da bahsedilen sorunlardan bir diğeridir, ama bu noktada da öğretmenlerin ek gelir ihtiyacı sebebiyle bu davranışa girdiğinin altı çizilmektedir.

Salgın öncesi dönemde içerik anlamında kaynaştırma eğitimine yönelik yapılan eleştirilerin yanı sıra uygulama anlamında da çeşitli eksikliklerin olduğu bütün paydaşlar tarafından belirtilmiştir. Bu kapsamda değerlendirme; hizmetlerinin niteliğinden, özel eğitim ihtiyaçlarının etkili bir şekilde tespit edilmesi ve erken çocukluk özel eğitim hizmetlerinin niteliğine kadar uzanan geniş bir bağlamda yetersizlikler bulunduğunu ifade etmektedir.

Öncelikle; erken çocukluk özel eğitim hizmetlerinin nitelikli bir şekilde verilememesinin çocuklarda problemleri davranışların gelişmesi ile birlikte akademik yetersizliği ve ilkökula geçiş aşamasında sorunları getirdiği belirtilmektedir. Bu noktada en önemli sorunlardan birinin ise alanda yetkin personel konusundaki eksiklik olduğu belirtilmektedir.

Okul çağına gelindiğinde ise uygulama alanında yaşanan en büyük problemlerden bir tanesi kaynaştırma öğrencilerinin eğitsel değerlendirmesi konusudur. Rehberlik Araştırma Merkezleri (RAM) tarafından hazırlanan raporlarda kimi zaman öğrenci eğitsel değerlendirmesinin doğru yapılmamış olması, kaynaştırma tanımının yanlış değerlendirilerek öğrencilerin yanlış sınıflara dağıtılması, çocuğun derse ayak uyduramaması, dolayısıyla beraberinde bakıldığında akademik başarısızlık gerçeği ile karşı karşıya kalınması öne çıkan sorunlar olarak değerlendirilmektedir.

"Kaynaştırma öğrencisi pozisyonu ağır düzeyde olacak öğrencileri de hafif düzey olarak gösteriyorlar ve kaynaştırma sınıfına veriyorlar ya da özel alt sınıfta bazen eğitim alması gereken öğrencilere de zaman zaman bunu yapabiliyorlar" (Okul İdarecisi)

Uygulama anlamında ortaya çıkan başka bir problem ise özel eğitim öğretmeni açığı ve öğretmenlerin kapsayıcı bir eğitim sunmalarına olanak sağlayacak bir anlayış ve bunun üzerine kurulu bir sistem içerisinde desteklenmeleri konusundaki gerekliliktir. Özellikle devlet okullarında görev alan öğretmenlerin kaynaştırma eğitimi uygulamaları konusunda destek ihtiyacı ifade edilmektedir. Bu alanda eğitim görmüş öğretmen sayısı yetersizliği, öğretmenlik lisans eğitimi müfredatına özel eğitimin yeterince dahil edilmemiş olması ve ücretli öğretmenlerin özel eğitim gereksinimli çocuklara nasıl davranacağını bilememesi idarecilerin ve öğretmenlerin de ortak olarak vurguladığı sorunlar olarak öne çıkmaktadır. Ücretli öğretmen uygulaması, bu alanda eğitim almamış kişilerin özel eğitim vermesi gibi bir sorunu da beraberinde getirmektedir.

"Kadrolu öğretmen sayısındaki düşüklük en önemli sorun. Nitelikli uzman öğretmen eksik. Çoğu ücretli sürdürüyor. Yetişmiş bilgili rehber öğretmen sayımız da az. Çoğu bu işten uzak kalıyor istem dışı belki. RAM olsun, okullar arasında olsun iletişim arasında dönüş yok. Takibi yok diyelim. Özel eğitimcilere düşüyor sorumluluk, özel eğitim öğretmeni yoksa da rehber öğretmene düşüyor. BEP var ama uygulama olmadıktan sonra amacı yok. Amacı iyi belirlemezsen sonuç yok. İstekli öğretmen lafını kullanıyorum kaynaştırma öğrencilerinde gönüllük gerekiyor". (Öğretmen)

"Çok karşılaştığım bir şey muhasebe mezunu olup özel eğitim öğretmenliği yapmaya çalışan insan gördüm. Bir defa öğretmen tecrübeli olmalı ama işi bilen öğretmen yok. Kaynaştırma öğrencisine verilen eğitimde de öğretmenler yavaşlıyor yani". (Öğretmen)

"Öğretmenler bir kere sahada çok yalnızlar ne yapacakları konusunda süpervizyon almıyorlar tamam herkes teknik eğitim alıyor pedagojiyi biliyorlar ama bu ne kadar uygulanabiliyor noktasında sıkıntılar var ve uygulama noktasında literatüre baktığımızda öğretmenlerin ihtiyaç duyduğu eğitimler yüz yüze bir salona toplamalı seminer ya da toplantı şeklinde eğitimlerin çok etkili olmadığı öğretmenlerin birebir süpervizyonlara da ihtiyacı olduğunu görüyoruz." (Sivil Toplum Kuruluşu Temsilcisi)

“Öğretmenlerim yetersiz. Artı özel eğitim sınıflarında ücretli öğretmenler görevlendiriyoruz belli bir saat eğitim veriliyor ama bence o da yeterli değil. Sonuçta iktisat işletme mezununu siz özel bir bireyle baş başa 5-6 saat bir sınıfta bir araya getiriyorsunuz” (Okul İdarecisi)

“Çünkü öğretmenler şunu söylemişti proje çıktılarında ben sınıfta ne yapacağımı bilmiyorum bunu nasıl uygulayacağımı bilmiyorum ve bunu gerçekten bilen bir gözün bu konuda tecrübesi olan birinin verdiği feedback benim için çok değerli demişti öğretmenler.” (Sivil Toplum Kuruluşu Temsilcisi)

Kaynaştırma öğrencileri ile en fazla ilgilenen öğretmenlerin rehber öğretmenler olduğu paydaşların çoğunun hemfikir olduğu bir gerçek olup, bu konuda da rehber öğretmen başına düşen öğrenci sayısının çokluğu yine dikkat çekici bir sorun olarak belirtilmektedir.

Bunun yanı sıra, İlçe Milli Eğitim rehberlik araştırma merkezinden bağımsız özel eğitim biriminin kurulması istenmektedir. Bu görüşün, rehber öğretmenlere alanlarına daha fazla yönelme fırsatı sağlama düşüncesi ile ifade edildiği gözlemlenmiştir.

“Rehber öğretmenler ilgilenmeye çalışıyor. Onları da tabi ki okulda çok öğrenci var normal öğrenciler ve özel öğrenciler çok aslında tam istenilen seviyede değil kaybolup gidiyorlar. Benim çalıştığım zaman gördüğüm şey kayboldukları. Burada okulların kanayan yarası”. (Öğretmen)

“Etkin bir şekilde rehberliği kullanamıyoruz. Niye kullanamıyoruz çünkü rehber öğretmenin bütün enerjisi özel eğitime kayıyor. Rehberlik servisimizin yanında özel eğitim servisinin de olması lazım diye düşünüyorum. İlçede de böyle bir birimin kurulması lazım yani rehberlik araştırma merkezinden bağımsız olarak aynı Bileşenler gibi özel eğitim biriminin kurulup, farklı bir kanaldan bu işi yürütmesi lazım”

“Rehberlik farklı bir kanal, özel eğitim farklı. Tamam aynı kişiler psikolojik danışmanlar görev alacak veya özel eğitim öğretmenleri görev alacaklar yani uzmanlık dalları aynı ama bunları birbirinden ayırmamız lazım ki başarıyı yakalayabilmemizin veya denetlenebilir daha iyi süreçlerin, daha iyi takip edilip kurumlar arasındaki iletişimin daha rahat sağlanabilmesi için” (Okul İdarecisi)

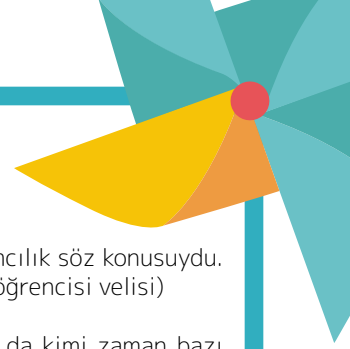
Aynı zamanda genel anlamda Bakanlık tarafından verilen mesleki eğitimlerin teoride kaldığı; uygulamalı, kapsayıcı, meslek tecrübesi yüksek öğretmenler tarafından verilecek eğitimlerin yararlı olabileceği düşünülmektedir.

“Milli Eğitimimizin ya da verilen eğitimler diyeyim hep kâğıt üstünde, yüzeysel sadece... Pratik yok, teorik bilgi ve bu yeterli olmuyor ya da kendi araştırmalarımız şu bu daha düzgün kapsayıcı bir eğitim verilse öğretmenlere, hem bu yavrularımıza daha yardımcı oluruz.” (Okul İdarecisi)

“Öğretmenler belli bir altyapıyla gelsinler veya hizmet içi eğitimler dediğimiz eski ismi mesleki gelişim bakanlık bunlarla ilgili farklı eğitimler düzenleyebilir. Eğitimlerini mesleki tecrübesi yüksek olan öğretmenler tarafından verilmesi doğrudur. Yoksa teorik, somut olmayan, ben de yüksek lisansımı yaptım pratiğe dönük çok uçurumlar var teori ile pratik arasında... Size sürekli soyut kavramlar verirler ve o bir yere oturmaz” (Okul İdarecisi)

Ayrıca öne çıkan bir başka çekince ise özel eğitim öğretmenlerinin çok sık atanmalarıdır; bu kapsamda öğrencinin öğretmeniyle kurduğu ilişki pekişmiş iken öğretmenin değişmesi olumlu gelişmelerin sürekliliğini engellemektedir.

Veliler ve sivil toplum kuruluşları temsilcileri nezdinde öne çıkan başka bir sorun ise idareciler ve öğretmenlerin kaynaştırma eğitimine ve öğrencilerine karşı tutumlarıdır. Örneğin, yönetmeliğe göre okullarda kaynaştırma öğrencileri için destek eğitim odaları açılması gerekirken bu odalar bazı okullarda ancak velilerin ısrarlı talepleri neticesinde açılmaktadır; mevzuatlarda

yer almasına karşın erişilemeyen veya mücadeleler sonucunda erişilen imkan veya hakların yarattığı eşitsizliklerin kaynaştırma eğitimi sekteye uğrattığı düşünülmektedir.

“Özellikle yasalara uygun nitelikli eğitim almaları mümkün değildi. BEP hazırlanıp uygulanması performansın değerlendirmesi konusunda öğretmenlerden uyumsuzluk görüyorduk. Benim oğlumun okulunda ciddi bir ayrımcılık söz konusuydu. Bu nedenle hukuki süreçleri başlattım okulda kötü muamele dışlayıcı uygulama ile karşılaştık.” (Kaynaştırma öğrencisi velisi)

“Destek eğitim odaları var yönetmeliğe göre kaynaştırma öğrencilerine okullarda açılması gereken, onlar da kimi zaman bazı okullarda var bazı okullarda ailelerin ısrarlı talepleri sonrasında açılıyor. Yönetmeliklerde mevzuatlarda çok açık olan hakları almakta her zaman için her çocuk için kolay olmuyor.” (Sivil Toplum Kuruluşu Temsilcisi)

“Okul öncesi özel gereksinimli çocuklar için zorunlu, Türkiye’de biliyorsunuz okul öncesi eğitim zorunlu değil ama özel gereksinimli çocuklar için zorunlu ama buna rağmen en az okullaşmanın olduğu kademe okul öncesi eğitim. Çünkü okullarda istenmeyebiliyorlar hala kayıtlarda sıkıntı çıkıyor.” (Sivil Toplum Kuruluşu Temsilcisi)

Özellikle veliler özel gereksinimli çocuklara yönelik bilgi veya tecrübesi bulunmayan okul yöneticileri ve öğretmenler ile çatışma yaşadıklarını belirtmektedir. Buna karşılık bilinçli bir tutum içerisinde olan idarecilerin daha kapsayıcı bir eğitim için zemin yarattığı belirtilmektedir.

“Gölge ablayı iki sene sonra sınıfa almayı kabul ettirdim ve o geldikten sonra yararını gördükten sonra biraz gardları düştü. Hiçbir zaman çekişme içine girmedim yapıcı olmaya çalıştım. Kendimden çok fazla fedakarlık ettim ama bize yapılan ayrımcılık çok sağma.” (Kaynaştırma öğrencisi velisi)

“Sistemleri tepeden aşağıya doğru değerlendirdiğimizde eğer yukarıdaki sorun varsa aşağıya doğru sıkıntının devam ettiğini görüyoruz. Bazen öğretmenlerin yukarıdaki kişinin etkisinde kalarak da maalesef pozisyonunu ve yetki alanlarını olumsuz yönde kullandığını da görebiliyoruz. Bu nedenle değişimin yukarıdan aşağıya doğru da olması gerektiğini düşünüyorum.” (Sivil Toplum Kuruluşu Temsilcisi)

“Kanunlar yönetmelikler güzel her yerde görüyoruz başka alanlarda da ama uygulayıcıların elinde bitiyor bu. Uygulayıcılar kimler okul idarecileri, öğretmenler, eğitimciler, psikolojik danışmanlar onların kafasındaki o önyargıyı yıkmadığınız sürece her şey kitap üzerinde teori üzerinde harika görünüyor.” (Sivil Toplum Kuruluşu Temsilcisi)

Son olarak Bireyselleştirilmiş Eğitim Programları (BEP) ve destek eğitim odalarının önemi vurgulanmakta ve bu konulardaki eksikliklere de değinilmektedir. Sivil toplum kuruluşları bu konuda okul idarecileri ve öğretmenlerin eksikliklerine vurgu yaparken idareciler ve öğretmenler iş yükü fazlalığından şikayet etmektedirler.

“Bireyselleştirilmiş eğitim planı öğretmen olduğum için biliyorum akışı öğretmenlerin yani büyük bir kısmı BEP planını kendisi hazırlamaz internet üzerinden indirir, aynı planı okul numarası adı soyadı değiştirilerek hazırlanır. Kağıt üzerinde kalıyor engelli öğrenci için ayrıca bir şey planlanmıyor. Standart eğitime tabi olduklarından kendilerine özel akış planı olmadığı için standart eğitimi alıyor.” (Öğretmen)

“BEP hayata geçiyor ama kimi zaman sahada yaptığımız çalışmalardan da görüyoruz adı üstünde bireyselleştirilmiş eğitim planı ama öğrencinin özelliği gelişim durumu çok da göz önüne alınamadan ortak BEP’ler hazırlandığını çok da etkili kullanılmadığını görüyoruz.” (Sivil Toplum Kuruluşu Temsilcisi)

“Pandemi öncesinde Türkiye’de destek eğitim odaları var ama maalesef işlevsiz sürüyor. Destek eğitim odaları öğretmenlerin ek ders aldıkları boş zaman harcanan sınıflar haline geliyor. Bunda da hem öğretmenin hem okul idaresinin, hem bakanlığın ihmalleri ve boşvermişlik mi diyeyim etkisi var. Şöyle ki destek eğitim odalarının fonksiyonel olması için ders verecek

öğretmenlerin engelli eğitim konusunda bilgi ve beceri sahibi olması gerekiyor". (Sivil Toplum Kuruluşu Temsilcisi)

"BEP hazırlanıp uygulanması performansın değerlendirmesi konusunda öğretmenlerden uyumsuzluk görüyorduk. Benim oğlumun okulunda ciddi bir ayrımcılık söz konusuydu. Bu nedenle hukuki süreçleri başlattım okulda kötü muamele dışlayıcı uygulama ile karşılaştık." (Kaynaştırma öğrencisi velisi)

3.2. Uzaktan Eğitim Sürecine Dair Değerlendirmeler

Uzaktan eğitime geçiş genel olarak gerek eğitim sisteminin gerekse öğretmen, öğrenci ve velilerin pek çok anlamda oldukça hazırlıksız yakalandığı bir süreç olmuş ve uzaktan eğitim uygulamasına geçiş sürecinde veli, öğrenci ve öğretmenlerin bu eğitim modeline uyum sağlama konusunda yaşadıkları zorlukların yanı sıra eğitime erişim gibi zorlukların yaşandığı bir dönem olmuştur. Genel olarak bakıldığında uzaktan eğitim süreci kaynaştırma öğrencilerinin salgın öncesinde yaşadığı sorunları kimi zaman daha da belirgin olarak yaşamaya devam ettiği ve bilgisayar okuryazarlığı gerekliliği gibi yeni sorunları da beraberinde getiren bir dönem olarak yorumlanmaktadır.

Değinilmesi gereken önemli bir nokta ise uzaktan eğitim sürecinin her okul için farklı geliştiği ve özellikle devlet ile özel okullar arasında uzaktan eğitime uyum sürecinde farklılaşmalar olduğudur. Özellikle devlet okulları uzaktan eğitime geçiş sürecinde daha çok zorlanırken idari ve teknolojik alt yapısı olan, öğretmenler arasında teknoloji kullanımı yaygın olan özel okulların sürece adaptasyon konusunda daha az zorlandığı gözlemlenmiştir. Bu noktada ayrıca etkisi olan bir durum; velilerin gelir ve eğitim seviyeleri ile bilgisayar okuryazarlığı becerileridir; gelir ve eğitim seviyesi yüksek veliler ile bilgisayar okuryazarlığı olan veliler bu süreçte okulları, öğretmenleri ve kaynaştırma eğitimini daha çok destekleyebilmişlerdir.

"İnanın bu alanda uzaktan eğitimle ilgili çok tecrübelerimiz yoktu. Velinin de nasıl uyum sağlayacağını tabii biz kademelendirdik okulumuzda. Öncelikle çekirdek toplantılar yaptık. Avantajımız şuydu bizim kullandığımız tablet uygulamaları bireyselleştirilmiş eğitim programında kullandığımız bazı hedefler var, bize bazı avantajlar sağlıyordu. Bu oluşturduğumuz aplikasyonlarda çocuğa özgü yaptığımız uygulamalarda altyapımız zaten gelişmişti. Öğretmenler de teknolojik uyumları bizim öğretmen yaş ortalamamız 27 civarında yeni nesil sayılır çok çabuk uyum sağlıyorlar. Daha sonra bütünsel bir okul toplantısı yaparak bunu nasıl yapılandıracağımızı konuştuk." (Okul İdarecisi)

Kısıtlı da olsa uzaktan eğitim süreci içerisinde bazı özel okulların ailelere destek eğitimi verdiği durumların olduğu belirtilmiştir. Ayrı bir politika geliştirilmesi veya eğitim yöntem ve teknikler konusunda aileleri bilinçlendirmenin doğru olacağı düşünülmektedir.

Bu noktaların belirtilmesinin ardından uzaktan eğitim sürecine dair olumlu ve olumsuz değerlendirmeler aşağıdaki kısımlarda değerlendirilmiştir.

3.2.1. Uzaktan Eğitime Dair Olumlu Değerlendirmeler

Uzaktan eğitim sürecine dair olumsuz değerlendirmeler olumlu değerlendirmelerin önüne geçmektedir ve genellikle bütün paydaşların zorlandığı bir dönem olmuştur. Buna karşılık velilerin eğitim sürecine daha aktif bir şekilde dahil oluşu ve uzaktan eğitimin kendine has olanaklarına dair olumlu değerlendirmeler de mevcuttur.

Uzaktan eğitim süreci olumlu değerlendirmelerinde en öne çıkan nokta; velilerin eğitim sürecine çok daha fazla katılmış olmalarıdır. Kaynaştırma öğretmenleri tarafından bu dönemin en büyük artışı olarak velileri ve aileleri eğitim sürecine dahil etmek olduğu belirtilmiştir. Önceden çocuğuyla ilgilenmeyen, okulun geri bildirimlerini dikkate almayan velilerin bile çocukla ve öğretmenle daha yakın iletişim içine girdiği tespit edilmiştir. Yüz yüze eğitimde öğretmen-veli iletişimi öğrenci aracılığı ile sağlanıyorken, uzaktan eğitimde velinin eğitime çok daha fazla dahil olması; öğrenci ders, ödev takibinin sıkı ve doğrudan iletişim ile yapılıyor (genellikle Whatsapp grupları aracılığıyla) olması olumlu bulunan diğer hususlar olarak karşımıza çıkmaktadır.

“Öğretmenlerimiz velilerle iletişim kurarken pandemi öncesinde kanal olarak öğrenciyi kullanıyordu. Yani bilgiyi öğrenciye veriyordu yazılı veya sözlü olarak, öğrenci evde annesine babasına bu bilgiyi aktarıyordu. Fakat pandemi sürecinde Whatsapp ve diğer sosyal platformlarda veli ile direk iletişim kuruldu. Öğretmenle veli arasında ve çocuk önceden okuldan bilgiyi aktaran öğrenciyken şu an da bilgiyi aktaran veli; şu saatte dersin var. Dikkat et öğretmenim bana mesaj gönderdi vs böyle bir olumlu yönü oldu ve veliler eğitimin içine girdiler. Süreç içinde daha çok eğitime katıldılar” (Öğretmen)

Aileler arasında çoğunluk uzaktan eğitim ile birlikte yüklerinin ağırlaştığını ve yorulduklarını ifade ederken kimi veliler eğitim sürecine daha çok katılıyor olmak konusunda öğretmenlerin görüşlerini paylaşmaktadırlar.

“Aslında önce ailenin eğitimi önemli aileyi merkeze oturtmadan bunun hiç faydası yok. Dolayısıyla da aileyle birlikte planlamanın yapılması gerekiyor.” (Kaynaştırma öğrencisi velisi)

Bunun yanı sıra öğretmenlerin ekran karşısında tüm öğrencileri görmesi ve yoklama alması; öğrencileri motive eden bir unsur olarak görülmektedir. Özellikle okul idarecileri bu konuda olumlu değerlendirmeler aldıklarını belirtmektedirler.

“En azından yüz yüze eğitim yaparken 3-4 kaynaştırma öğrenciye zaman ayıramazken, uzaktan eğitimde özellikle ekranda yoklama yaparken bizzat öğrencisini sorması öğrenciyi motive etmiş.(Okul İdarecisi)

“Öğretmenim beni arayıp soruyor diye bu faydasını gördük. Öğrencinin derse ilgisinin artması anlamında.” (Okul İdarecisi)

“Öğretmenler tek bir ekranda 20 kişiyi birden ekranda görmesi ve oradaki çocukların hepsinin öğretmenim beni görüyor hissine aynı anda katılması zaten bir motive olması anlamına geliyor. Hiçbir öğretmenin gözünden hiçbir öğrenci kaçmaz haline gelmiş durumda artısı bu şu anda” (Okul İdarecisi)

3.2.2. Uzaktan Eğitime Dair Olumsuz Değerlendirmeler

Paydaşların uzaktan eğitim sürecine dair olumsuz değerlendirmeleri bazı yerlerde farklılaşmakla beraber ortaklaşan kimi sıkıntıların olduğu gözlemlenmiştir. Ortaklaşan bu sıkıntılara bu bölümde yer verilmiş olup genel hatlarıyla eğitime erişimde yaşanan sıkıntılar, artan maddi yük, EBA TV ve eğitim içeriklerine yönelik sıkıntılar , özel araç gereç ve eğitim materyallerinin temini konusu, Bireysel Eğitim Programlarının (BEP) hazırlanması, uygulanması ve destek eğitimleri ile Rehberlik Araştırma Merkezleri (RAM) başlıkları altında detaylandırılmıştır.

3.2.2.1. Eğitime Erişim ve Maddi Yük

Uzaktan eğitim sürecinde bütün paydaşların dikkat çektiği en önemli sıkıntılardan biri eğitime erişim sıkıntısıdır. Eğitim alacak materyale sahip olmayan çocuk sayısının azımsanamayacak ölçüde olduğu ifade edilirken devletin bu konuda sağladığı desteğin hem yetersiz kaldığı hem de uzun zaman aldığı belirtilmiştir. Sivil toplum kuruluşları evinde internet bağlantısı, tablet, bilgisayar veya televizyon bulunmaması sebebiyle hala eğitime erişemeyen çocukların olduğu ve yerel sivil toplum kuruluşlarının bu noktada sorumluluk almak zorunda kaldıklarını belirtmişlerdir. İnternet erişimi olmayan yerleşim yerleri bir yana, kimi ailelerin bütçesinin aylık yaklaşık 100 TL internet faturası için yeterli olmaması veya çok çocuklu ailelerde evde yeterli sayıda tablet, bilgisayar v.b. cihaz bulunmaması sebebiyle eğitime erişim mümkün olmamakta; tablet, bilgisayar v.b. cihaz veya internetten çok daha düşük bütçe gerektiren ihtiyaçlar dahi eğitime erişim konusunda bariyer oluşturmaktadır.

“Gerek kamuoyu, gerek devlet bürokrasisinde erişilebilirlik dendiğinde yol, kaldırım, tuvalet erişilebilirliği geliyor. Sadece erişilebilirlik kavramı insanların kafasında bu tür fiziksel, mimari erişilebilirlik olarak kaldığından dolayı dijital erişilebilirlik yok sayılmakta.” (Sivil Toplum Kuruluş Temsilcisi)

“Bir de en basitinden bazı şeylerin bile çıktısını alabilmek hani içerik var ondan çıktı alınacak çocukla çalışma yapılacak bu pek çok kişi için önemli bir masraf o çıktıyı alabilmek bile. Dolayısıyla sunulan şeylerin hayattaki karşılığı burada geliştirilmesi gereken taraf kesinlikle o. Bir çıktı alıp devam edebilmek ailenin yetebilmesi ayrı bir şey öte yandan bir de ufak gibi görünen ama çok önemli aslında engel olabilecek çok şey var.” (Sivil Toplum Kuruluş Temsilcisi)

Ailenin refah düzeyinin ekonomik anlamda yetersiz olması eğitim eşitsizliğine dolayısıyla akademik başarısızlığa yol açtığını söylemek mümkündür. Bazı araştırma katılımcılarının bu konuyla ilgili görüşlerine aşağıda yer verilmiştir.

“Sonuçta ekonomik anlamda eşitsizliğiniz varsa özel gereksinime sahip birey olup olmamaktan öte; dezavantajlıysanız, tabletiniz yoksa, kırsal bölgede yaşıyorsanız, internetiniz çekmiyorsa, iyi bir öğretmeniniz yoksa zaten eğitim anlamında dezavantajlısınızdır. Ama ekonomik yönden iyiyseniz çocuğunuzu yurt dışına götürürsünüz öğretmeni evinize getirirsiniz olmadı evinize misafir edersiniz diye düşünüyorum” (Sivil Toplum Kuruluş Temsilcisi)

“Özellikle pandemi döneminde eğitim eşitsizliği çok üst düzeyde görünüyor. Evinde tableti, bilgisayarı olmayan pandemi süresinde işsiz kalan aileler geçinme sıkıntısı yaşayan ailelerle birlikte eğitim teknolojilerine ulaşım imkanı az olduğundan dolayı bazı öğrencilerimizin gerçek anlamda bu pandemi de eğitimde bayağı bir eksiklik yaşadıklarını, bayağı bir geride kaldığını, bayağı bir kopmalar olduğunu öğretmen arkadaşlardan haftalık yaptığımız toplantılarda bu bilgileri bizler de ediniyoruz.” (Sivil Toplum Kuruluş Temsilcisi)

“Şu anda benim bildiğim ekonomik durumu iyi olan aileler öğretmen tutuyorlar eğitim aldırıyorlar zaten sorabilecekleri uzmanlar doktorlar var ama hep olay dezavantajlı aileler için olmuş oluyor” (Sivil Toplum Kuruluş Temsilcisi)

Uzaktan eğitim sürecinin öğretmenler üzerinde maddi yük oluşturduğu da ifade edilmektedir. Birtakım programların satın alınması, ders anlatımı için tahta alınması, artan internet ve elektrik maliyetleri gibi gider kalemlerinin yanı sıra gelir düşüşü de öğretmenleri maddi anlamda etkileyen konular arasında sayılmaktadır.

“Öğretmenlerin bir çoğu maddi sıkıntıya girdi. Öğretmenlerle evli olan öğretmen arkadaşlar kendi girecekleri ders sayılarını ev araba gibi şeyler için kredi çekiyorlar. Pandemi döneminde ek ders verilmiyor ve kursları yapamadıklarından dolayı ödeme planları alt üst oldu. Daha önce kredi çekmiş olanlar ödüyordu ama pandemi sürecinde maaşlarında olan kesintiler ev ekonomisi için olumsuz etkide bulundu diyebilirim.” (Sivil Toplum Kuruluş Temsilcisi)

3.2.2.2. Bilgisayar Okuryazarlığı

Uzaktan eğitime erişim anlamında bir diğer bariyer ise bilgisayar ve internet okuryazarlığı konusunda yaşanmaktadır. Bu bariyer gerek öğretmenler gerek ise veli ve öğrenciler için söz konusudur. Bilgisayar ve internet kullanımı konusundaki bilgi eksikliğinin dikkat çekici boyutta olduğu gözlemlenmektedir.

“Çocukların bir çoğu eğitime katılamıyor ve dijital okur yazarlığa sahip olmadıkları için gönderdiğimiz PDF dosyalarını açamıyorlar, word olarak gönderdiklerinizi okuyamıyorlar.” (Sivil Toplum Kuruluş Temsilcisi)

"Ailelerin hepsinin bilgisayar okuryazarlık becerileri eşit düzeyde değildi. Şunu biliyorum ben öğretmenlerimiz Zoom açtıramadığı için dersini yapamayanlar oldu bunu Whatsapp üzerinden yürütmek zorunda kaldı." (Sivil Toplum Kuruluşu Temsilcisi)

"Ben şunu söyleyebilirim öğretmenler derinliğini bilmedikleri bir suyun içine daldılar. Webinerler yapıyoruz örneğin ama Zoom'u nasıl açacağını bile bilmeyen öğretmenlere denk geldim." (Okul İdarecisi)

Bakanlık tarafından EBA üzerinden öğretmenlere uzaktan eğitim konusunda materyaller sunulmuş olsa da bunların içeriği ve etkisi sınırlı olarak görülmektedir. Öğretmenlere bu anlamda sunulacak desteğin son derece önemli olduğunu ifade eden sivil toplum kuruluşları, öğretmenlerin sunduğu uzaktan eğitimin kendi teknolojik imkanları ve teknolojik okuryazarlıklarından doğrudan etkilendiğini ve bu imkan veya yetkinliğe sahip olmayan öğretmenler için sürecin çok daha zorlu geçtiğini belirtmektedirler. Diğer yandan öğretmenlerin kendilerini geliştirme konusunda isteksiz bir tutum içerisinde olmaları da sivil toplum kuruluşları tarafından eleştirilmektedir.

Bu süreçte açığa çıkan konulardan biri de öğretmenlerin eğitim teknolojileri ve içerik geliştirme konusundaki eğitim ihtiyacıdır. Sivil toplum temsilcileri bu konudaki eksikliğin hizmet içi eğitimler veya sürekli eğitim programları aracılığı ile giderilmesini önermektedir.

Bu noktada öğretmenlerin ihtiyaçlarına ve bilgi seviyelerine uygun eğitimlerin tasarlanması önemle vurgulanmakta; geçtiğimiz dönem içerisinde öğretmenlere ileri seviye eğitimlerin verilmesi mevcut sorunların doğru tanımlanmadığı ve dolayısıyla uygun çözümler üretilmediği kaygısını da beraberinde getirmektedir.

"Ben öğretmenlerin çoğunun maalesef öğrenmeye de çok dirençli olduğunu düşünüyorum yaptığımız çalışmalarda da bu çok karşımıza çıkıyor. Dolayısıyla öğretmenlerimizin farklı kaynaklardan eğitim almak için niyetleri araştırma becerilerinin çok zayıf olduğunu düşünüyorum. Dolayısıyla o da nitelikli eğitime hızlı teknolojiye adapte olma gibi becerileri de olmadığı için bu sürecin nitelsiz şekilde devam ettiğini düşünüyorum" (Sivil Toplum Kuruluşu Temsilcisi)

"Bana sorarsanız öncelikle öğretmenlerin geliştirilmesi gerekiyor çünkü bilgisayar kullanımını biz yalnızca açıp Google'a girmek bir şeyi search etmek ya da sosyal medya platformlarını kullanmak olarak görüyoruz." (Sivil Toplum Kuruluşu Temsilcisi)

3.2.2.3. EBA TV ve Eğitim İçerikleri

İdareciler, öğretmenler ve sivil toplum temsilcileri EBA TV ve eğitim içeriklerinin olumlu değerlendirebilecekleri yanırları olduğunu kabul etmekle beraber EBA TV ve eğitim içerikleri konusunda olumsuz değerlendirmelerin daha ağır bastığı görülmektedir. Özellikle veliler nezdinde EBA TV ve eğitim içerikleri geçer not almaktan çok uzaktır. Olumlu değerlendirmeler genellikle eğitim içeriklerinin kaynaştırma öğrencilerini kapsayacak şekilde düzenlenmesi gerektiği yönündedir. Öne çıkan olumsuz değerlendirmeler ise söz konusu eğitim içeriklerinin bütün kitleleri kapsamayan nitelikte oluşu ve uzaktan eğitim içeriklerinin kaynaştırma eğitimine uygun bulunmamasıdır.

Özellikle kaynaştırma öğretmenleri genellikle MEB'in eğitim içeriklerinin faydalı olduğunu dile getirmektedir, ancak yine de iyileştirilmesi gereken alanlar olduğunu da söylemektedirler.

"Kaynaştırma öğrencileri biraz daha dokunsal olan şeylerle etkili öğrenirler. Bu dönemde ayrı materyaller yapıp evlerine gönderilebilirdi. Kaynaştırma öğrencileri için ayrı bir platform ya da sadece onların katılabildiği canlı ders platformu yapılabilirdi. EBA üzerinden de olabilirdi". (Öğretmen)

Sivil toplum kuruluşu temsilcileri de EBA TV’de son dönemde özel gereksinimli öğrencilere yönelik tasarlanan içeriklerin faydalı olduğunu söylemekle birlikte temel eksikliklerden birinin içeriklerin her türlü kesimin ihtiyaçlarına karşılık vermemesi olduğunu belirtmektedir. Örneğin, görme ve işitme açısından özel gereksinime sahip çocukların eğitime erişimi ile ilgili; sürecin başında EBA TV’de işaret diliyle anlatım olmaması sonradan giderilen bir problem olsa da görme açısından özel gereksinime sahip öğrenci ve öğretmenlerin EBA web üzerinden ekran okuyucuların tanımadığı sistemler sebebiyle içeriklerin bir kısmına erişim problemleri devam ettiği belirtilmektedir.

"Bence birebir yapılan kaynaştırma eğitiminde bile çok zor olan uzaktan eğitimle neredeyse hiç olmuyor diyebiliriz. Çünkü ekranda ne kadar etkili oluyor çocuklar ne kadar ekrandan komut alabiliyor bunlar apayrı süreç." (Sivil Toplum Kuruluşu Temsilcisi)

"İşitme açısından özel gereksinime sahipler çocuklarda şöyle diyelim; dil becerileri bizim günlük becerilerin çok dışında, çok uzağında öğrenciler. Dolayısıyla akademik bilgilerinin hepsini işaret diline çevirmek gerekiyor ya da dudaktan okumayı öğrencilerin seviyesine uygun hale getirmek gerekiyordu. Ama buna Milli Eğitim Bakanlığı sanırım hazırlıksız yakalandı. Sonra işaretle destek vermeye çalıştı ama bu da işaret dili eğitimi vermek gibi algılandı ama mesela sosyal bilgiler dersini işaret diliyle anlatılması meselesi ya da matematik dersinin işaret diliyle anlatılması ya da sözel yöntemle anlatılması meselesi teknik bir konuydu. Engel grubunda işitme açısından özel gereksinime sahip bu tabi şahsi kanaatim gereksinime göre bakılırsa da yoğun ihtiyacı olan bireyler diye özetleyebilirim" (Okul İdarecisi)

Ayrıca dikkat çekilen bir husus uzaktan eğitimde etkileşimin gerekli olduğudur. Bu bağlamda eğitimde daha etkileşim temelli yazılımlar tercih edilmesi gerektiği belirtilmektedir.

"Eğitim teknolojileri uzmanı olarak şunu söyleyebilirim verdiğiniz yanlış cevaplarla örneğin içeriğin sizi farklı yola sokması gerekiyor normalde yanlışlarınıza göre daha akıllı bir sistem kullanıp o yanlışlarınızın üzerine gidecek şekilde içeriği tekrar size sunuyor olması lazım veya doğrularınıza göre size farklı bir içerik sunuyor olması lazım." (Sivil Toplum Kuruluşu Temsilcisi)

"Yine üretilen videolar ne işitme engelliler için ne de görme engelliler için ne betimleme ne işaret diliyle tercümeli şekilde konuldu dolayısıyla o videoların hiç birinden öğrenciler yararlanamadı." (Sivil Toplum Kuruluşu Temsilcisi)

Velilerin EBA TV ve eğitim içerikleri konusunda genel görüşü ise bu içeriklerin kaynaştırma eğitim öğrencilerine uygun olmadığı yönündedir. Bunun başlıca nedeninin ise yüz yüze eğitim için tasarlanmış içeriklerin uzaktan eğitim içeriklerinde kullanılmaya çalışılması olarak görülmektedir. Benzer olarak Türkiye’de uzaktan eğitime uygun içeriklerin ve bu içeriklerin yayınlandığı platformlar da yetersiz olarak görülmektedir.

Bununla beraber veliler öğretmenlerin performanslarından genel anlamıyla memnun kalmadıklarını belirtmektedirler. Özellikle çocukları devlet okullarında okuyan veliler öğretmenlerin çoğu zaman kamera dahi açmadıklarını ve çocuklarını eğitim sürecine katmak için çaba sarfetmediğini belirtmektedirler.

“Zaten online eğitim bizim çocuklarda olamıyor şu anda da ilkokul bire kaydını tekrar düşündüm ancak bundan da pişmanım bizim öğretmenimiz ekranını bile açmıyor. Bu şekilde eğitim mümkün değil kaynaştırmanın gereklilikleri yapılmıyor bunları denetleyen de yok her şey kağıt üzerinde kalıyor.” (Kaynaştırma öğrencisi velisi)

Önemli bir nokta, öğretmenlerin salgın döneminde dijital anlamda kendilerini geliştirmeleri gerektiğini farketmeleri olmuştur. Eğitim içeriklerinin dijitalleşmesi gibi bir sürecin içinde, öğretmenler de bazı uygulamaları kullanma becerilerini deneme yanılma yöntemi ile geliştirmişlerdir. Aynı zamanda yabancı dil konusunda yaşanan yetersizliklerin de sürece etkisi olduğu okul yöneticileri, öğretmenler ve Sivil toplum temsilcileri tarafından farkedilmiştir.

“Örneğin ABD’de o kadar güzel platformlar var ki özel gereksinim çocuklar için geliştirilen bunların birkaçını Türkiye’de de kullanabilirsiniz çünkü bireyselleştirme özelliği veriyor size ama pek çoğunluğu İngilizce olduğu için öğretmenler olsun aileler olsun bunu kullanmakta çok zorluk çektiler.” (Sivil Toplum Kuruluşu Temsilcisi)

“İnternette müthiş programlar var, interaktif öğrenme yöntemleri var, iyi bir rehberlik yapılırsa mesela bunu yapan kurumlar var; öğretmen rehberlik yapıp der ki, “sen şuradan çalışmalarını yap ben de buradan takip yapayım” gibi olabilir ya da “test çöz ben buradan kontrolünü yapayım” ya da “sen orada eşlemelerini yap” birçok dil gelişiminde de çalışmalar var. Ama işte öz bakımda davranıştı pek uygun değil dediğim gibi” (Okul İdarecisi)

3.2.2.4. Özel Araç Gereç ve Eğitim Materyallerinin Temini

Özel araç gereç ve eğitim materyalleri konusunda genel görüş; esas sıkıntının tedarik etmekten ziyade genel olarak bu materyal ve malzemelerin daha çok profesyoneller tarafından kullanılabileceği ve velilere bu konuda gerekli eğitimlerin verilmesi gerektiği yönündedir. Okul yöneticileri ancak gerekli eğitimler velilere verildikten sonra anlamlı öğrenmenin gerçekleşebileceğini dile getirmektedir.

Salgın döneminde özel gereksinimli çocukların eğitiminde kullanılan materyallere ailelerin erişimi konusunda da bariyerler olduğu ifade edilmektedir. Materyallerin hem yüksek maliyetli olması sebebiyle çoğu ailenin erişimine açık olmaması hem de bu materyallerin doğru ve efektif kullanımı konusundaki yetersizlik çocukların eğitimini olumsuz anlamda etkilemektedir. Sivil toplum kuruluşları bu dönemde pek çok aileden hem materyal anlamında hem de çocuklarının eğitimini kendi imkanları ile devam ettirebilmek için destek talebi aldıklarını da dile getirmişlerdir.

“Burada ailelerin çocuklarına öğretmenlik yapmak aile çocuğun öğretmeni değildir uzmanı değildir evet ilk öğretmendir ama şunu kesinlikle söylemeliyim ki ailelere bir materyalle nasıl çalışacağını göstermiyorsanız orda materyal olmuş olmamış çok ta bir önemi yok” (Sivil Toplum Kuruluşu Temsilcisi)

3.2.2.5. Bireysel Eğitim Programlarının (BEP) Hazırlanması ve Uygulanması

Uzaktan eğitim süreci bütün paydaşlar tarafından Bireysel Eğitim Programlarının (BEP) hazırlanması ve uygulanması konusunda olumsuz tecrübelerin yaşandığı bir süreç olmuştur. Bütün paydaşlar salgın öncesi dönemde de BEP’lerin hazırlanması ve uygulanması konusunda çeşitli olumsuzluklar yaşandığını belirtirken uzaktan eğitime geçiş sonrasında bu konudaki sorunları daha çok yaşadıklarını belirtmişlerdir.

BEP hazırlanması ve uygulanması sürecini en zorlaştıran konu öğretmenlerin kaynaştırma öğrencileri ile kapsamlı bir tanışma sürecine geçemiyor oluşu ve bu sebeple BEP hazırlanması sürecinin askıya alınıyor oluşudur. Öğretmenlere göre BEP hazırlayabilmek için çocuğun gözlenmesi önemli bir gerekliliktir ve bu durum uzaktan eğitim sürecinde ne yazık ki mümkün olamamaktadır. Özellikle uzaktan eğitime geçiş dönemi öncesi kaynaştırma öğrencileri ile tanışmayan öğretmenler bu süreçte daha çok zorlandıklarını belirtmişlerdir.

Bu sorunun çözülmesi için önerilen en temel konu ise, öğrencinin eğitim hayatına başladığı ilk günden itibaren raporlarının öğretmeni tarafından eksiksiz ve çocuğa özel olarak doldurulmasını sağlamak, raporları denetlemek, öğretmen değişikliklerini en aza indirmek olarak belirtilmektedir. Ek olarak e-rehberlik sisteminde çocuğa yönelik detaylı bilgilerin ve gözlemlerin aktarılmasını sağlayan bir uygulama geliştirilmesi de önerilmiştir.

“Şöyle olabilir eğer çocuğun okula ilk başladığı dönemden düzenli bir dosyası olsa biz onlara bakarak rehber öğretmenler olarak bilgi edinebilirdik; çocuğumun raporu bile yok okulda dosya olması önemli”. (Öğretmen)

Aynı zamanda gerekli eğitimler verilerek bu konuya çözüm bulunacağı düşünülmektedir.

“Özel eğitime ihtiyacı olan ya da kaynaştırma öğrencilerinin okullarda eğitilmesi konusunda da öğretmenlerin de gerçekten ciddi bir eğitime ihtiyacı olduğunu düşünüyorum. Bunu kendi çalışma arkadaşlarımdan biliyorum hocalarım bahsetti BEP’in yapılışından. Hadi o bir şekilde internetten bunu yapan siteler var oradan yapılabilir ama onu gerçek anlamda gerekli öğretim yöntemler ve tekniklerini kullanarak o BEP’i hayata geçirmek konusunda belki sınıf öğretmeni ya da okuldaki diğer öğretmen arkadaşlarımızın da küçük bir eğitim zinciriyle çok iyi yerlere geleceğini ve kaynaştırma öğrencisi olacak özel eğitime muhtaç öğrencilerin okulda eğitimine hazır olabileceğini düşünüyorum” (Okul İdarecisi)

3.2.2.6. Destek Eğitimi

Bütün paydaşlar kaynaştırma eğitiminin önemli bir parçası olan destek eğitimlerinin uzaktan eğitim sürecinde verilemiyor olmasını kaynaştırma öğrencileri açısından önemli bir kayıp olarak nitelendirmektedir. Destek eğitim odalarının halihazırda aktif olmaması hem çocukların derse katılımını hem de uzun vadede gelişimlerini etkileyecek bir sorun olarak görülmektedir.

“Destek eğitim biliyorsunuz kaynaştırma eğitiminin çok önemli bir parçası ve şöyle düşünün öğrenci %75-80 eğitimini sınıf içinde alıyorsa 20-25 oranında da destek eğitim odalarında alıyor ya da destek eğitim koşullarında alıyor diyeyim her okulda oda olmadığı için söylüyorum bunu. Destek eğitim uzaktan eğitimde sıfırlandı şuan öyle bir çalışma yok.” (Sivil Toplum Kuruluşu Temsilcisi)

Kaynaştırma eğitiminin yüzde 20-25’lik bir bölümünü oluşturan destek eğitimle ilgili olarak ailelerin Milli Eğitim Bakanlığı’na yoğun talepleri olmasına karşın yetkililerin bu konuda bir planlama yapmadıklarına ilişkin bilgi vermeleri de olumsuz gelişmeler arasında ifade edilmektedir. Özellikle veliler destek eğitim odalarının açılması gerektiğini ve eğer açılmış olsalardı kendi üstlerindeki yükün azalacağını belirtmektedirler.

“Pandemi sürecinde yapılacak en büyük şey destek eğitim odalarının açılması olacaktı her gün 2 saat çocuk okulunda tanıdığı bir öğretmenle ders işlemiş olsaydı hem sosyal anlamda çocuğu rahatlatacaktı aileyi rahatlatacaktı çocuğa katkı sağlayacaktı ama bu bir türlü hayata geçirilemedi.” (Kaynaştırma öğrencisi velisi)

3.2.2.7. Rehberlik ve Araştırma Merkezleri (RAM)

Rehberlik ve araştırma merkezlerinin (RAM) salgın öncesindeki dönemde de okullar, öğretmenler ve veliler arasında gerginlik yaratan bir konu olduğu gözlemlenmiş olup uzaktan eğitim sürecinde RAM'ların işleyişinin salgın öncesindeki olumsuzlukları daha da göz önüne serdiği gözlemlenmiştir.

Okul idarecileri tarafından RAM'ların diyalog eksikliği, öğrenci gelişimi takip eksikliği, öğrencilerin alması gereken asıl eğitimin okullarda değil merkezde verildiğini düşünen tartışmacı veli tutumları gibi birçok konuda okullara ek iş yükü getirdiğinden bahsedilmektedir.

"İlçedeki rehberlik araştırma merkezlerinin sene başında RAM raporu gönderdiği öğrencileri sene sonunda tekrardan RAM'a çağırarak öğrencilerinin kat ettiği mesafeyi ölçmeleri gerektiğine inanıyorum, ben takibinin yapılması gerektiğini düşünüyorum" (Okul İdarecisi)

"Ben dört dörtlük bir rehabilitasyon merkezi çok nadir görmüşümdür. Ben şahsen aylık periyotlar halinde bu tür kurumların bakanlıkça bakanlığa bağlı daire başkanlığıyla denetlenip, rehberlik yapılması gerektiğine inanıyorum ve bu işi yapan kişilerin de sadece ve sadece mesleki açıdan donanımlı olması gerektiğini" (Okul İdarecisi)

"Rehabilitasyon merkezleri zihinsel engelli çocuklara veya diğer çocuklara eğitim veren mutlaka bunlar tarafından denetlenmeli. Yani iki birimin birbirinden ayrılıp ki şöyle düşünelim; rehberlik kısmı akademik olarak başarıyı arttırmaya yönelikse, özel eğitim kısmı mutlaka kaynaştırma ve zihinsel engelli çocuklara yönelik faaliyet görür ya da üstün zekalı artık neyse onlara yönelik faaliyet gösteren bir birim olarak ilçelerde kurulması lazım. Hatta bakanlıkta da olabilir. Daire başkanlığı değil de özel eğitim rehberlik direkt özel eğitim bakanlığına bağlı genel müdürlük olabilir."

Aynı zamanda okullarda rehberlik araştırma merkezi tarafından verilen eğitsel değerlendirme ve bireysel gelişim raporlarının, rehabilitasyon merkezleri tarafından düzenlenmesinin daha uygun olacağı düşünülmektedir. Genel anlamda ise RAM'ların daha efektif bir şekilde çalışması için bütün paydaşlar tarafından daha güçlü bir iletişim mekanizması ihtiyacı belirtilmektedir.

"Bu bütün mekanizmanın birlikte iş birliği içinde bütün paydaşlarla birlikte yapılması gereken bir şey diye düşünüyorum. Engelli bireylerde kim varsa sacayağının ucunda özel eğitim uzmanının rehberlikte BEP planını hazırlayan personel mi, ulaşımı sağlayan kişiler mi, rehabilitasyondakiler mi neredeyse bu zincirle birbirlerine bağlı olmaları gerekir. (Sivil Toplum Kuruluşu Temsilcisi)

3.3. Uzaktan Eğitim Sürecinin Kaynaştırma Öğretmenleri, Öğrencileri ve Veliler Üzerindeki Etkileri

Uzaktan eğitim sürecinin kaynaştırma öğretmenleri, öğrencileri ve veliler üzerinde ne gibi etkileri olduğu konusu sorgulandığında en öne çıkan duygu durumunun "yorgunluk" olduğu gözlemlenmiştir. Kaynaştırma eğitimi öğretmenleri ve rehber öğretmenler uzaktan eğitim sürecinde yüz yüze eğitimde olduğu kadar ve aynı nitelikte iletişim kuramamaktan, artan iş yüklerinden ve maddi yüklerinden yakınmaktadır. Öğretmenler tarafından belirtilen bu sıkıntıların kaynaştırma öğrencilerine yansması ise öğrencilerin eğitimlere dahil olamamalarına ve eğitimden kopmalarına sebep olmaktadır. Bu süreçte özel gereksinim türlerine göre sorunlar farklılaşmakla beraber öğrencilerin özellikle dikkatlerini toplamakta zorlandıkları ve derslere ilgilerini kaybettikleri belirtilmektedir.

Aynı zamanda birçok öğrenci salgın süreciyle beraber kaygı problemleri yaşamaya başlamıştır. Bütün bu sürecin velilerin üstündeki yükü ağırlaştırdığı ve velilerin kendilerini yalnız ve tükenmiş hissettikleri gözlemlenmiştir. Bunun yanı sıra ailelerin çocuklarıyla ilişkilerinde değişen sorumlulukları ve artan maddi yükler de aileler nezdinde öne çıkan diğer problemlerdir.

Kaynaştırma Öğretmenleri

Uzaktan eğitime geçişte öğretmenlerin sürecin getirdiği zorlukların üstesinden gelmesi ve uzaktan eğitimde kapsayıcılığı sağlaması yüksek oranda bireysel gayretlerine bırakılmış olarak görülmektedir. Kimi öğretmenler meslektaşları ile deneyim aktarımı sayesinde başarılı yöntemleri uygulama yoluna gitse de bu konuda öğretmenlerin yetkinliğini artıracak sistemli bir yol izlenmesine dair ihtiyaç bulunduğu özellikle sivil toplum kuruluş temsilcileri tarafından vurgulanan konular arasında yer almaktadır.

"Evrensel tasarım ilkesi dediğimiz kapsayıcı eğitim anlayışı dediğimiz ilkeler veya anlayış eğitim planlaması açısından ülkemizde uygulanmıyor, temel sorun buradan kaynaklanıyor." (Sivil Toplum Kuruluşu Temsilcisi)

Uzaktan eğitim sürecinde öğretmenlerin genel olarak memnuniyet düzeyinin düşük olduğu da ayrıca gözlemlenmiştir. Uzaktan eğitim ile ortaya çıkan ek gider kalemleri, artan iş yükü, salgın sürecinde ev hayatlarında yaşanan değişikliklerin öğretmenlerde yarattığı tükenmişlik hissi özellikle idarecilere iletilen notlar arasında yer almaktadır.

"Kendi öğretmenlerimden aldığım bilgiye göre; kendi çocukları da var, eşi de öğretmen ilk önce interneti yükseltmekle başladılar. Hızını maddi boyutu geldi öğretmenlerimize... Hatta birçok öğretmenimiz ek ders konusunda aldığı derslerle beraber evde bir tane bilgisayar varken, kendine eşine aldı o da yetmedi çocuğuna aldı." (Okul İdarecisi)

Öğretmenlerin bu süreçte ilk kez karşılaştıkları kısa süreli sorunlara, bazı okul idarecilerinin rehber öğretmenler ile birlikte pozitif bir katkı sağladığı bildirilmiştir. Öğretmenleri teşvik edici uygulamalar (maddi-manevi) ile bu tür durumların aşılabileceği düşünülmektedir.

"Öğretmenlerin bu anlamdaki ihtiyaçları karşılanır ve ekonomik yaşantıları gelirleri biraz daha üst bir seviyeye çıkarılırsa öğretmenlerin tamamı olmasa bile %50-60'lık bir dilimi normal dersleri bittikten sonra bile az önce bahsedilen uygulamaları yapmak amacıyla bu durumda olan öğrencilere yardımcı olabileceği kanaatindeyim." (Okul İdarecisi)

"Dediğim gibi öğretmenleri motive edecek teşvik edecek maddi anlamda olur, manevi anlamda olur bu tarz şeylerin verilmesini beklerim." (Okul İdarecisi)

Alanda çalışan öğretmenlerin yurt dışı örneklerini görebilecekleri gezi turlarına çıkarılması da manevi teşvik olarak etkili görülmektedir.

"15 kişilik bir grup götürsem İtalya'ya bir hafta oradaki örnekleri göstersem nasıl yapıyorlar Türkiye'deki iyi örneklerin ziyaretlerini yapsam, öğretmenleri bir yemeğe götürsem bununla ilgili fikir alışverişi yapsak." (Okul İdarecisi)

Öğretmenler nezdinde öne çıkan bir diğer konu ise 2020 yılı Eylül ayında ortaya çıkan gönüllülük esası hususudur. Öğretmenlere gönüllülük esasına dayalı olarak özel gereksinimli öğrencilere ayrıca ders verilebileceğine dair alınan resmi karar ile öğretmenlerin özel gereksinimli öğrencilerin eğitimine ayıracağı zaman da kişisel inisiyatifle bırakılmış durumdadır. Uygulamanın gönüllülük esasına dayanması iki açıdan sorunlu bulunmaktadır. Öğretmenlere kendi istekleri doğrultusunda ve ücret ödenmeksizin böyle bir seçenek sunulmasının işlevsel olmadığı ve sonuç alınamadığı belirtilmektedir. İkinci olarak ise temel bir vatandaşlık hakkı olan eğitim hakkının yardım veya gönüllülük esasına dayandırılması sorunlu bir bakış açısı olarak değerlendirilmektedir.

“Bir işin içine gönüllülük olursa yardım temelli oluyor. Engel durumuna göre hareketliyse, bazı hırçın davranışları varsa öğretmen para almadan ücret almadan, bu çocuğa ders vermek istemeyebilir. Bu işin gönüllülük veya sosyal sorumluluk olmaması gerekiyor. Bu bir eğitim hakkıdır, engelli veya engelsiz herkes bu devletin vatandaşısıdır. Hukukta bütün bireyler hak öznesidir. Bu hakları kullanmak engelli olmayan bireyler nasıl hak sahibi olarak yararlanıyor ise engelli bireylerin de faydalanması gerekiyor.” (Sivil Toplum Kuruluşu Temsilcisi)

İdareciler de gönüllülük esası konusuna değinmekle birlikte, bu uygulamayı benimseyen öğretmenlerin olaylara farklı çözümler bulmada daha istekli öğretmenler olduğu görüşü hakimdir.

“Dün arkadaşın birisinin tavsiyesi vardı “hocam ben bu öğrenciye 6 aydır bir şey anlatamıyorum lütfen yetkililere söyleyin, bizim için de olsa o öğrenciyle tekrar gelip, herhangi bir ücret de istemiyorum eğitime devam edeyim haftada 1-2 saat şeklinde.” (Okul İdarecisi)

Eğitim sürecine önemli oranda etkisi olan bir başka konu ise öğretmenlerin özellikle kaynaştırma eğitimi alan öğrencilere kimi duygu ve düşüncelerin aktarılamaması sorunudur. Öğrencilere dersler dışında kendilerini ifade etme imkanı tanıma ve çeşitli duyguların aktarılması mümkün olmamaya başlamıştır. Bu durum öğrencilerin eğitimlere yüz yüze eğitime kıyasla daha az katılmasına neden olmuş ve eğitim takibi ve sistemin sürekliliği sadece velilerin süreçlere katılımlarıyla mümkün olmaya başlamıştır.

“Olumsuz yanları ise özel eğitim öğrencilerinin sürekliliğinin takip edilememesi. Bu tabi şuan ben de bilmiyorum kaynaştırma öğrencileri derse katılıyor mu katılmıyor mu ne yaptılar. İlk başta biraz takip edebildik ama sonra tekrar açıldı ve kapandı ve tekrar uzaktan eğitime geçilince öğrenciler ne yapıyor ediyor bilmiyorum. Rehber öğretmen biraz daha sorumluluk almak istiyor ama tek başına yapamıyor. Diğer sınıf öğretmenlerinin iş birliği lazım. Sınıf öğretmenleri de önceden beri takip etmedikleri için uzaktan eğitim sürecinde katılan katılıyordur diye düşünüyordur”. (Öğretmen)

Kaynaştırma Öğrencileri

Uzaktan eğitim sürecinin kaynaştırma öğrencileri üzerindeki etkileri konusunda öncelikle not edilmesi gereken husus özel gereksinim türlerine göre çeşitlenen sorunların ve buna paralel olarak farklı ihtiyaçların doğmuş olmasıdır. Örneğin, uzun süreler televizyon ekranına veya bilgisayara odaklanmak bütün çocuklar için zorlayıcıyken bu durum otizmli çocuklarda daha üst seviye bir problem olarak deneyimlenmektedir.

Bununla beraber, uzaktan eğitim sürecinde kaynaştırma öğrencilerinin ortaklaşan sorunları olduğu gözlemlenmiştir. Ortaklaşan problemlerden bir tanesi kaynaştırma öğrencilerinin yaşadığı kaygı artışıdır. Hemen hemen bütün veliler çocuklarının özellikle salgının başlangıç sürecinde düzenlerinin değişmesinden kaynaklı ve uzun süre evde kalmaya bağlı olarak çocuklarının kaygılı bir ruh haline büründüklerini belirtmişlerdir. Bazı veliler süreç içerisinde bu kaygıların azaldığını belirtirken kimi veliler bu sorunu çözmek için profesyonel desteğe başvurdıklarını not etmişlerdir.

Kaynaştırma öğrencileri nezdinde ortaklaşan diğer bir sorun ise öğrencilerin uzaktan eğitim içerikleri sırasında dikkat eksikliği sorunu çekmeleridir. Özellikle idareciler ve öğretmenler bu sorunun yüz yüze eğitim sürecinde de yaşanıldığını belirtirken kaynaştırma öğrencilerinin derse katılımı sorununun uzaktan eğitimde daha da belirginleştiği belirtilmektedir. Veliler ise eğitim içeriklerinden akademik anlamda bir katkı beklemediklerini belirtmektedir; birçok veli çocuklarının sadece biraz daha sosyalleşmeleri adına derslerin başlangıç kısmına katıldığını ve akabinde ders sürecinde çocuklarını ekran başında tutmanın mümkün olmadığını belirtmektedir.

"Okulun online derslerinde de tam programı takip edemiyoruz özel eğitime gidiyor gibi ama sevdiği öğretmenleri sınıf arkadaşlarının sesini duymak için o dersi açıyoruz yapmaya da çalışıyor. Ama bir şey öğreniyor mu belki sosyal bilgilerde ilgisini çeken birkaç konu hiçbir katkısı yok eğitim anlamında kesinlikle desteklesek de kapatılamayacak bir açık oluştu." (Kaynaştırma öğrencisi velisi)

"Fiziki ortamda oldukları sürece ilerliyorlar. Çevrim içi ortamda ya yavaşlıyorlar ya da kayboluyorlar. Üzerine düşülmezse kaynaştırma öğrencilerinin durumlarında geriye dönüş bile olur, bu yüzden uzaktan eğitime kaynaştırma öğrencileri adına olumlu bakmıyorum. Biraz riskli bir durum. Ne kadar az zararla kurtulabilirsek ne kadar normale dönebilirsek bizim için daha iyi." (Öğretmen)

İdareciler ve öğretmenler öğrencilerin derse katılımı konusunda yaşanan sorunların büyük bir kısmının EBA TV ve eğitim içeriklerinin bu öğrenciler için uygun olmamasından kaynaklandığını düşünmektedirler. Bu paydaşlar çözüm olarak kaynaştırma öğrencileri için EBA TV üzerinden ayrıca bir program hazırlanması veya diğer uygulamalar üzerinden bir ders programı yapılmasını önermektedirler. Sunulan diğer bir öneri ise zorunlu tutulan ders katılımının belirli bir zaman aralığının sadece kaynaştırma öğrencilerine özgü hale getirilmesidir. Aynı zamanda kaynaştırma öğrencilerinin uzaktan eğitim sürecine daha verimli katılabilmesi için öğretmenler ne tür uygulamalar geliştirebilir, ne gibi pratikler yarar sağlayıcıdır konularında da destekleyici bilgilerin faydalı olabileceği düşünülmektedir.

"Ayrı bir durum 30 dakikalık ders içinde öğretmen bunlara ayıryeten bir program hazırlamasına sahip değil. Ne kadarını neye ayıracak bu çocukla ilgili. Ekstra bir çalışma olarak ekran karşısında ne yaptırabilir bununla ilgili net bir izah ya da çalışma yok." (Okul İdarecisi)

İdareciler nezdinde ise kaynaştırma öğrencilerinin derslere katılımının düşmesinin bir diğer nedeni velilerin uzaktan eğitim sürecinde destekleyici tutum ve davranışlarda bulunmamalarıdır. İdareciler arasında uzaktan eğitimin altyapısı ve içerikleri ne kadar geliştirilirse geliştirilsin kaynaştırma eğitiminin bir destek ile yürümesi görüşü hakimdir ve bu alanda eğitim görmüş ikinci bir kişinin desteğine ihtiyaç olduğu düşünülmektedir. İdareciler uzaktan eğitim sürecinde ailelerin bu görevi devraldığını, ancak her ailenin bu sorumluluğu eşit derecede almadığını belirtmektedirler. Özellikle kimi ailelerin gerekli bütün teknik altyapıya sahip olmalarına rağmen çocuklarının derse katılımını ve katılımın sürekliliğini sağlamak konusunda çaba göstermediği de belirtilmektedir.

"Altyapısı olmasına rağmen öğrencimizin katılmadığını öğretmenimizle beraber tespit ettik. Öğretmenimiz evine kadar gitmesine rağmen ailemiz de bu konuda fazla bilinçli değil, fazla istekli değil. Öğrencimiz de istekli olmadığı için katılmıyor" (Okul İdarecisi)

"Şimdi bu haftalık 30 saat ders kaynaştırma öğrencilerinin %70-80'i girmiyor, girenler de girdikten sonra çıkıyor. Derste olan öğrenci sayısı az çocuktan kaynaklanıyor, aileden kaynaklanıyor." (Okul İdarecisi)

Buna karşılık sivil toplum kuruluşu temsilcileri ve velilerin bu konuya yaklaşımı farklılaşmaktadır; bu paydaşlar nezdinde veliler okul veya öğretmenler tarafından yeterince desteklenmemişlerdir. Aynı zamanda birçok veli bu süreçte bilgilendirme amacıyla dahi aranmadığını ve yalnız hissettiklerini belirtmektedir. Sivil toplum kuruluşları ve veliler uzaktan eğitime geçiş ile birlikte yüz yüze eğitimde dahi sınıfta görünürlük problemi yaşayan özel gereksinimli öğrencilerin uzaktan eğitim ile birlikte iyice görünmez hale geldiğini ifade etmektedirler. Birçok veli uzaktan eğitim sürecini "kayıp zaman" olarak nitelendirmektedir.

"Görüştüğüm velilerden zaten sınıfta kaynaştırma eğitiminde görünmezdi sınıftayken bile sorunlar yaşıyordu uzaktan eğitimde iyice görünmez oldu, sesini duyurmadığı için veya derse katılmadığı için sinirleniyor bağlanmak istemiyor motivasyonu düşüyor." (Sivil Toplum Kuruluşu Temsilcisi)

"Şu dönemde en azından okul rehberinin öğretmeninin onu arayıp ilgilenmesini beklerdim ramların bunların takipçisi olmasını isterdim çocuklar ne yapıyor durumları ne diye. O yüzden belli bir süreyi boşlukta geçirdik kendimize yönelik çalışmalar yaptık." (Kaynaştırma öğrencisi velisi)

"O dönem bizim için kayıp bir dönem hiçbir şey yapamadık." (Kaynaştırma öğrencisi velisi)

Veliler

Veliler için sürecin zorlayıcı yanlarından biri çocukların eğitimi konusunda değişen rolleri olmuştur. Bilhassa özel gereksinimli çocuklar söz konusu olduğunda çoğu veli ancak bir noktaya kadar yeterli olabildiğinden bu konuda sistemsel değişiklikler gerektiği özellikle belirtilmektedir. Bakanlık tarafından ailelere yönelik olarak hazırlanan kılavuzlar ve geliştirilen mobil uygulama gibi olumlu adımlar atılmış olsa da bunların sahadaki yansımaları, ihtiyaçlara ne ölçüde karşılık geldiği veya kaynak ve materyallerin ne kadar uygulanabildiği de tespit ve takip edilmesi gereken konular arasındadır.

"Mesela özel eğitim uygulamasını zihinsel engelli bir öğrencinin velisiyle beraber girdiğimde ben velinin ordaki yönergeleri çok iyi takip edemediğini görüyordum. EĞHA'da yaptığımız geri bildirimlerde bir çok velinin oranın çok karmaşık olduğunu dolayısıyla yönergeleri çok takip edemediklerini söylüyorlardı. Aslında içeriği zengindi ama erişilebilir ve kullanılabilir değildi veliler için. bilgisayar okuryazarlığımız teknoloji okuryazarlığımızla da alakalı bir durum. Bir şeyler ürettiler ama onlar ne kadar etkili olabildi o da ayrı bir tartışmanın konusu." (Sivil Toplum Kuruluşu Temsilcisi)

"Online etkinliklerine katılarak anneler babalar kendilerini yetiştirmeye çalıştılar yani öğretmen olmaya çalışıyorlar ve hakikaten bu konuda çaba sarf ediyorlar. Onların rolü anne baba olmak aslında ama öğretmenliğe de başladılar. Önce kendileri eğitim alıyorlar sonra çocuklara eğitim vermeye çalışıyorlar."

(Sivil Toplum Kuruluşu Temsilcisi)

"Öğretmen değiliz, anneyiz." (Kaynaştırma öğrencisi velisi)

Salgın sürecinde hem eğitim materyallerinin temin edilmesi hem de çocukların özel eğitim ihtiyaçlarının karşılanması için başvuru alan serbest çalışan özel eğitim öğretmenleri sebebiyle ailelerin üzerinde maddi bir yük oluştuğu da belirtilmektedir. Maddi imkanı olmayan aileler arasında özel eğitim öğretmeni sağlanması konusunda sivil toplum kuruluşlarından destek talebinde bulunan aileler de bulunmaktadır..

"Özel eğitim öğretmenleri tuttular biz de maddi yetersizlik içinde olanları karşıladık karşılıyoruz hala. Bayağı zorlanıyorlar bu konuda çünkü birebir eğitim olması gerekiyor olmuyor uzaktan eğitimle." (Sivil Toplum Kuruluşu Temsilcisi)

"Ailede 2 çocuk var çocuklardan biri engelli biri değil dolayısıyla veli engelli çocuğa odaklanıyor ama o sırada engelsiz çocuk ta nitelikli eğitimi devam edebilmesi için o çocuğa öğretmen tutuyor. Böylece onun eğitim sürecini öğretmene emanet ediyor kendisi de engelli çocuğunun eğitiminden sorumlu olmaya çalışıyor." (Sivil Toplum Kuruluşu Temsilcisi)

Özellikle devlet okullarında eğitim gören çocuğu olan velilerin yaşadığı bir başka sıkıntı ise süreç boyunca kendilerine okul ve öğretmenler tarafından destek verilmemesi olmuştur.

"Olumlu tecrübelerimiz oldu demeyi çok isterdim çünkü mart 2020den beri hepsi kayıp öğrenci şu anda 300 bin tane kaynaştırma statüsündeki öğrenci mart 2002den beri türk milli eğitiminin dışında bilinçli olarak tutuluyor. Bizde pandeminin başlangıcıyla birlikte okulu yok saymaya başladı oğlum." (Kaynaştırma öğrencisi velisi)

"Bizler çok yorgunuz. Çocuklarımızın öfke davranış problemleri gibi bin tane sorunla uğraşıyoruz, desteklemek zorundayız. Bunu yapmazsak çocuk geri gidiyor. Bize de bir destek lazım, işimizi kolaylaştıracak yardımcı bir el lazım. (...) Her şeyin aileye yüklenmemesi gerektiğini düşünüyorum." (Kaynaştırma öğrencisi velisi)

Aynı zamanda veliler de çocukları gibi psikolojik olarak zorlandıklarını belirtmektedirler. Kendilerine zaman ayıramamaları, okul desteğinin az olması, değişen rolleri ve çocuklarının psikolojik sıkıntıları ile mücadele etmeye çalışmaları yaşadıkları zorlukların temel nedenleridir. Aynı zamanda bu dönemde ebeveynler arasında sorunlar yaşandığı ve salgın öncesi döneme kıyasla aile içindeki anlaşmazlıkların daha fazla yaşanabildiği ve bu durumun da çocuklara yansiyabileceği kimi aile bireyleri tarafından belirtilmektedir.

"Okulda gölge abla vardı ben ondan deste alıyordum özel eğitime ya da spora birlikte gidiyorduk,i en fazla 3 saat ayırıydim çocuğumdan. Bu 3 saati kendime ayıramadığım için sabahdan akşama kadar onunla birlikteyim; şu an uyku düzeni her şey şaşmış durumda, yani 11'e kadar böyle artık bazen bana anne deme hissi oluyor." (Kaynaştırma öğrencisi velisi)

3.4. Uzaktan Eğitimin Uzun Vadedeki Etkilerine Dair Değerlendirmeler

Bu bölümde farklı paydaşların uzaktan eğitim sürecinin kaynaştırma eğitimi öğrencilerinin uzun vadedeki akademik başarıları ve okul terk oranlarına etkilerine ilişkin düşüncelerine yer verilmektedir.

3.4.1. Akademik Başarı

Akademik başarı söz konusu olduğunda özel gereksinimli çocuklara ilişkin beklentinin çok düşük olduğu ve dolayısıyla öğrencinin derste bulunması ve dersi dinlemesinin dahi yeterli olarak değerlendirildiği şeklinde önyargılı bir yaklaşım olduğu gözlemlenmiştir. Bu bakış açısı neticesinde özel gereksinimli çocukların elde edebileceği faydanın sınırlı olacağı önkabulü ile salgın döneminde de göz ardı edildikleri ve özel gereksinimli çocukların eğitim ihtiyaçlarına ilişkin çok fazla çalışma yapılmadığı düşüncesi mevcuttur.

Bu görüşten yola çıkarak salgın döneminde uzaktan eğitimin akademik başarıya etkisinin oldukça olumsuz olduğu düşünülmektedir. Bütün öğrencilerin başarılarında düşüş yaşanırken kaynaştırma öğrencilerinde bu düşüşün daha fazla yaşandığı ifade edilmektedir. Özel gereksinimli öğrenciler söz konusu olduğunda eğitimde ilerleme kaydedilememesinin yanı sıra edinilen kazanımların kaybı da önemli bir risk unsuru olarak vurgulanmaktadır.

"Aynı zamanda engelli öğrencilerin özellikle zihinsel engelli öğrencilerin eğitim süreçlerinde kat ettikleri adımların geride kalmaması için özel eğitimin devam etmesi gerekiyor. çünkü zihinsel engelli veya dil konuşma bozukluğu olan öğrencilerde eğitimde bir ayın, on beş günün çok büyük etkisi var. Bir haftada kazandığı bütün kazanımları kaybedebilir. Bunların tekrar geri getirilmesi uzun zaman alabilir belki de kaybedilenler geri gelmeyebilir bu anlamda göz önünde bulundurulması gerekir." (Sivil Toplum Kuruluşu Temsilcisi)

3.4.2. Okul Terk Oranları

Okul terk oranları konusunda genel görüş bu dönem sonrasında kaynaştırma öğrencilerinin okul terk oranlarında artış olabileceği yönündedir. Uzaktan eğitim sebebiyle yaşanan devam sorunları ve pandemi öncesi dönemde devam sorunun ardından sıklıkla yaşanan okul terkleri bu anlamda bir risk faktörü olarak değerlendirilmektedir. Bu sorunla özellikle akademik başarının önceki dönemlere kıyasla önem kazandığı 4+4+4'ün 3. kademesinden itibaren karşılaşımla ihtimali daha yüksek olarak görülmektedir.

"Pandemi esnasında özellikle lise kademesinde ciddi şekilde okuldan terkin mecburiyetler sebebiyle nu bir tercih meselesi olarak değil artık dersi takip edememe halinin ayyuka çıkması nedeniyle otomatik olarak oluşacağını düşünüyorum lise kademesi için olacağını düşünüyorum özellikle." (Sivil Toplum Kuruluşu Temsilcisi)

"Terk oranında şöyle, veli zoruyla ya da öğrenci istekli bir şekilde okula geldiğinde yüz yüze bir şekilde motive oluyordu eğitime dahil oluyordu ama şu süreçte eğitimden uzakta oldukları için ben terk ayrılma olayının olacağını düşünüyorum. Kendi okulumdan oran veririm %40-50 diyebilirim" (Okul İdarecisi)

"Uzaktan eğitim süreci de bu süreci tetikler pozitif yönde yani çocukların okul oranlarını düşürecek şekilde negatif etkilenir. Bunda en dezavantajlı gruplar ne yazık ki sosyo ekonomik düzeyi düşük olan ailenin aile bütçesine katkıda bulunması zorunlu hale gelmiş olan ailenin çocukları. O çocuklar çok etkilenir diye düşünüyorum" (Okul İdarecisi)

Aynı zamanda okula aidiyet duygusunun azalması, kaynaştırma öğrencilerinin ilgilerini yüksek tutacak bir işleyişin olmayışı, okul terklerini hızlandıracaktır. Öğretmenler, her iki konuya da eşit derecede önem verilmesi gerektiğini düşünmektedir.

"Normal zamanda baktığımızda bir öğrencinin okula bağlılığını sağlamak için akademik faaliyetler bir yana sosyal faaliyetleri artırmak lazım. Birbirleriyle etkileşimi artırmak gerekiyor; aileyi okula katmak, etkinlikleri ne kadar çok artırırsak zaten yapılan araştırmalar onu gösteriyor okulun içindeki kültürel, sosyal etkinlik artarsa okula bağlılık artıyor.

Akademik başarısı yüksek olanlar zaten okula bağlı. Akademik başarısı düşük öğrenciler kendini okula bağlı hissetmeyince okul terkleri artıyor. Birçok şey işte bu noktada devreye giriyor; okulda çalışanın öğrenciye bakış açısı, okul yönetiminin bakış açısı birçok faktör giriyor. Önemli olan akademik başarı dışında okulda yapılacak etkinlikler. Çok çok fazla fırsat eşitliği olmayan yerler var. Bu fırsat eşitliğini sağlayıp okuldaki faaliyetleri artırmak, bağlılık oranını artıracaktır yapılan araştırmaların çoğu onu gösteriyor". (Öğretmen)

Bunun yanı sıra farklı alternatifi olmayan devlet okulu öğrencileri için, okulu terk etmenin mümkün olmadığı; okul terkinin daha çok özel okullar nezdinde olabileceği az sayıda katılımcı tarafından tahmin edilmektedir.

"Belki özel okula giden ve orada kaynaştırma öğrencisi olan çocuklar özel okulları terk edebilir ama devlet okulu için böyle bir şey düşünüleceğini zannetmiyorum. Çünkü zaten alternatif olarak gideceği farklı bir okul yok." (Okul İdarecisi)

3.5. Bir Sonraki Adım: Yüzyüze Eğitime Geri Dönüş

Yüzyüze eğitime geçiş ile ilgili beklentiler ve düşünceler sorulduğunda bütün paydaşlar oylarını genellikle yüz yüze eğitime dönülmesi yönünde kullanmaktadır. Genel görüş okul terk oranlarının yükselmesini engellemek için yüz yüze eğitime geri dönülmesi gerektiği yönündedir. Göz teması ile daha yakın bir iletişim kurma, birlik beraberlik algısı gibi duyguların yüz yüze eğitimde daha avantajlı görüldüğü düşünülmektedir.

Eğitim açısından bir sıkıntı olacağını düşünmüyorum hızlı bir şekilde geçilebilir o aradaki boşluk kapatılabilir”
(Okul İdarecisi)

“Özel eğitim sınıfı öğrencisinin okuma yazmaya geçme sürecinde 1. ve 2.sınıflarda öğretmenin birebir çabasıyla internette vermiş olduğu okuma yazma programı aynı şeyler değil. Bu çocukların kesinlikle ve kesinlikle yüz yüze eğitim almaları lazım” (Okul İdarecisi)

Buna karşılık uzaktan eğitim sürecinde kaybedilen zamanın ileriki zamanlarda etkisinin olacağı bütün paydaşlar tarafından belirtilmektedir, yine de bu kayıpların kısa sürede telafi edilebileceği konusunda bütün paydaşlar görüş birliğindedir. Özellikle veliler çocuklarının akademik ve sosyal gelişimi için ve kendi psikolojik iyi oluşları için çok daha faydalı olacağını düşünmektedirler.

3.6. KOVID-19 Salgını Döneminde Kaynaştırma Eğitimi Paydaşlarına Yönelik Değerlendirmeler ve Etkin Diyalog

Bu bölümde Milli Eğitim Bakanlığı (MEB) ve konu hakkında çalışan sivil toplum kuruluşlarının uzaktan eğitim sürecindeki performanslarına dair detaylara yer verilmiştir. Her iki paydaşın da genel tutum ve davranışları olumlu değerlendirmeler alırken gelişime açık alanların olduğu da vurgulanmaktadır.

3.6.1. Milli Eğitim Bakanlığı’nın Performansına İlişkin Değerlendirmeler

Salgın ile birlikte uzaktan eğitime geçiş konusunda Milli Eğitim Bakanlığı’nın hızlı bir şekilde aksiyon alma çabasına girmesi sürece iyi bir başlangıç olarak değerlendirilmekle birlikte özel eğitim ihtiyacı olan öğrencilerin ikinci planda kaldığı vurgulanmaktadır. Genel olarak uzaktan eğitimin kaynaştırma öğrencilerine cevap verir nitelikte olmadığı düşünülse de uzaktan eğitim aşamasında bu öğrencilerin sistem dışında bırakılmadığı ve uzaktan eğitime geçiş aşamasının hızlı olduğu düşünülmektedir.

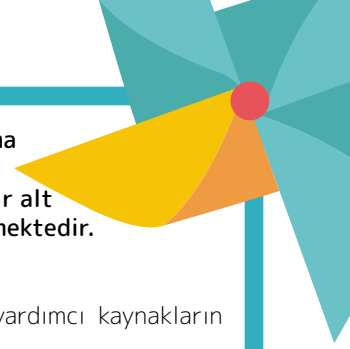
“Olumlu yönlerinden biri şu bence uzaktan eğitim sürecinde normal öğrencilere verilen önemin aynısı özel eğitim öğrencilerine de verildi. Uzaktan eğitim olsun programlar olsun benim hoşuma gitmişti. Özellikle EBA’da özel eğitim öğrencilerine yapılan program hoşuma gitmişti. Bu zamanda bence özellikle özel eğitim genel müdürü bence çok etkiliydi. Biraz daha ön plana çıkıyordu. Olumlu yanı bu bence. Uzaktan eğitim sürecinde değer verildi.” (Öğretmen)

“Aksiyon alındı fakat bu hızlı aksiyon almada engelli bireyler her alanda olduğu gibi unutuldu. Uzaktan eğitime başlanıldığında engelli öğrenciler için özel bir alan bulunmuyordu.” (Sivil Toplum Kuruluşu Temsilcisi)

Başlangıç aşamasında yaşanan aksaklıklar kimi zaman olası kimi zaman ise anlaşılır karşılanmakta ancak zaman geçtikçe eşitsizliklerin belirginleşmesi neticesinde daha işler bir sisteme ihtiyaç duyulduğu ve buna yönelik atılan adımlar olsa dahi yeterli seviyede olmadığı ifade edilmektedir.

Aynı zamanda, Milli Eğitim Bakanlığı’nın uzaktan eğitim sürecinde ilgili paydaşlarla temas içinde olması da olumlu olarak değerlendirilen bir noktadır. Örneğin, sivil toplum kuruluşu temsilcileri bu dönemde Bakanlık ile normalden daha yakın iletişim kurabildikleri için memnuniyetlerini ifade etmektedirler. Yine de, Bakanlık’ın sivil toplum kuruluşlarına kulak vermekle birlikte sürecin katılımcı olmayan hiyerarşik bir yaklaşımla yürütüldüğü belirtilmektedir.

“Bakanlık mümkün olduğunca STK’ları dinlemeye çalıştı. Ben mesela engelli hakları alanında çalışan birisi olarak 4-5 defa bakanlıkla bu süreçte toplantıya katıldım. Normal zamanda bakanlıkla o kadar sık görüşemiyorsunuz bakanlık yetkililerini bu kadar kolay karşınızda bulamıyorsunuz.” (Sivil Toplum Kuruluşu Temsilcisi)

Milli Eğitim Bakanlığı'nın öğrencilerin ihtiyacı olan parametrelerin ölçümünü grafiklerle elektronik ortama taşıyan bireysel eğitim planı fikri ve bu fikrin uygulamaya konmuş olması da Bakanlık'ın olumlu olarak değerlendirilen uygulamalarından biri olmuştur. Bunun yanı sıra velilere ulaşım noktasında hızlı bir alt yapının (whatsapp grupları gibi) sağlanmış olması da idareciler ve öğretmenler tarafından faydalı görülmektedir. Aynı zamanda eğitim içeriklerine sağlanan destek paketleri de olumlu karşılanmıştır.

"Bakanımızın çok güzel çalışmaları oldu. Ben olumlu buluyorum. (...) İlk defa ders kitaplarının dışında yardımcı kaynakların gönderilmesi bunlar artı olan şeyler." (Okul İdarecisi)

Milli Eğitim Bakanlığı'nın performansının en çok eleştirildiği noktalardan ilki ise Türkiye'nin bu sürece plansız dahil olmasıdır. Uzaktan eğitime dair yönlendirme niteliğinde bilgi paylaşımı ise kimi noktalarda yetersiz kalmış, öğretmen ve idarecilerin bu süreci deneme yanılma yoluyla tecrübe etmesine neden olmuştur.

"Bir önceliklendirme olmadı. Hatta gelen yazılarda sadece şeyle ilgili ayırt edici bir faktör vardı; özel eğitim sınıfları ya da özel eğitim okullarıyla ilgili onun dışındaki normal eğitim kurumlarında bulunan kaynaştırma öğrencileriyle ilgili ben herhangi bir yazı, bilgiye rastlamadım" (Okul İdarecisi)

"Açıklamadan ziyade ne yapılacağını, nasıl davranılacağına dair bir şartname koysalar ya da bilgi verseler biz de arkadaşlarımıza bunu iletiriz." (Okul İdarecisi)

"Tüm öğrenciler için bu geçiş biraz hızlı oldu uzaktan eğitime. EBA'yı bilmeyen vardı, giremeyen vardı. Sürekli okula gelip şifre isteyen vardı. Tek tek bunlara bilgi verdik, anlattık ama geçiş aşaması biraz hızlı oldu. O da bir anda olduğu için ona da bir şey diyemiyorum ama geçiş biraz hızlıydı." (Okul İdarecisi)

Bir diğer öne çıkan husus ise eğitim içerikleri noktasıdır. Uzaktan eğitim içeriklerinin özel eğitime yönelik olmaması (hafif düzeyde engeli olan öğrencilere uygun bulunması), ağır ders konularının ilgi çekici olmayışı derse katılım durumunu daha sıkıntılı hale getirmiş, kaynaştırma öğrencilerinin akademik başarısına pozitif yönde etki eden bir yaklaşım olmadığı görülmektedir.

"Dışarıda bırakıldığını düşünmüyorum ama şöyle bir şey verilen eğitimi kaynaştırma öğrencileri için de uygun olmadığını gördük." (Okul İdarecisi)

"Çocuklar için bir eğitim uygulamamız lazımdı diye düşünüyorum ama dışta kalmadılar tabii ki verilen imkanlardan o çocuklar da faydalanıyordu fakat onlara hitap etmediği dışta kalması değil de o çocuklara uygun değildi." (Okul İdarecisi)

Aynı zamanda Bakanlık tarafından yapılan açıklamaların öğrencilerin derse katılımını etkilediği katılımcılar tarafından ifade edilmiştir. Örneğin; sınav zamanlarında artış, sınavın iptal edildiği zamanlarda ise derse katılımın azaldığını söylenmiştir.

Son olarak belirtilmesi gereken önemli bir nokta ise Milli Eğitim Bakanlığı'nın performansına dair yapılan olumlu değerlendirmelerin öğrenciler ve aileler nezdinde karşılık bulmamasıdır. Kaynaştırma eğitimi içerisinde çocuğu olan veliler genel anlamıyla Bakanlık nezdinde neredeyse görünmez olduklarını belirtmişlerdir. Genel anlamıyla içeriklerin kimi özel eğitim ihtiyacı olan kitleleri kapsayacak şekilde genişletildiği kabul edilmekte ancak bu durum genel değerlendirmelerin olumlu olarak olması için yeterli kalmamaktadır.

3.6.2. Sivil Toplum Kuruluşlarının Performansına İlişkin Değerlendirmeler

Sivil toplum kuruluşu temsilcileri bu dönemde sivil toplum kuruluşlarının etkin aktörler olarak faaliyet gösterdiği görüşündedir. Hızlı aksiyonlar alındığı, online seminerler aracılığıyla harekete geçildiği belirtilmektedir. Çalışmaların büyük kısmı öğretmen odaklı olmakla birlikte uzun bir süreç ve uzman bir ekip gerektiren eğitim içeriği geliştirme konusunda çalışmalar da devam etmektedir.

“Hakikaten sivil toplumun hareketleriyle engelli çocuklar için neler yapılabildiyse sivil toplumun bastırmasıyla yapıldı.” (Sivil Toplum Kuruluşu Temsilcisi)

“Herkes gerçekten canla başla çalıştı kimlerle görüşmesi gerekiyorsa görüştüler kendi imkanlarını kullanarak çözümler buldular. Ben bu açıdan memnunum gerçekten herkes bir anda haklarını savunmaya geçti. O yüzden gerçekten sivil toplumun gücü oldu diye düşünüyorum ve bir çok şey dile getirildikçe hızlı hızlı çözümler bulunmaya başladı.” (Sivil Toplum Kuruluşu Temsilcisi)

Ailelerin ve çocukların faydalanabileceği platform listeleri ve velilerin çocukları ile nasıl çalışabilecekleri konusunda akademisyenlerle düzenlenen seminerler sivil toplum kuruluşlarının bu dönemde yaptığı çalışmalar arasında yer almaktadır. Bu noktada sivil toplum kuruluş temsilcileri tarafından işaret edilen önemli eksikliklerden biri de uzaktan eğitim konusunda akademisyenlerin katkılarının sınırlı olmasıdır. Özel eğitim alanında çalışan akademisyenlerin de bu konuda yetersiz kalarak öneri geliştirememesi sebebiyle bu konuda akademik olarak gelişime ihtiyaç olduğu vurgulanmaktadır.

Salgın döneminde STK etkinlikleri de dahil olmak üzere her türlü iletişimin çevrimiçi platformlara taşınmasının doğurduğu olumlu sonuçlar da ifade edilenler arasındadır. Örneğin, çevrimiçi platformlar üzerinden öğretmenlere verilen eğitimler oldukça faydalı olarak yorumlanmaktadır.

“Teknolojinin eksileri değil aslında artıları var bu anlamda ben o kadar insanı bir odaya toplayıp belki de bu kadar efektif çalışamayabilirdim. Öğretmenlere yönelik özellikle bu tarz birebir çalışmalı grupların olması gerektiğini düşünüyorum.” (Sivil Toplum Kuruluşu Temsilcisi)

Aynı zamanda sivil toplum kuruluşları kendi savunuculuk çalışmalarının Milli Eğitim Bakanlığı’nın aldığı aksiyonlarda son derece etkin olduğunu belirtmektedir; genel anlamıyla sivil toplum kuruluşlarının baskısının ve taleplerinin her türlü karar sürecinde oldukça etkili olduğu ifade edilmektedir. Sivil toplum kuruluşlarının talepleri sonucunda elde edilen çeşitli kazanımlar arasında; işitme açısından özel gereksinimi olan bireyleri talebi üzerine EBA’ya işaret dilinin eklenmesi, otizimli ve ağır zihinsel açıdan özel gereksinimi olan çocukların dışarı çıkma yasağının kaldırılması, rehabilitasyon merkezlerinin açılması bulunmaktadır.

“Bir de uzaktan eğitime geçildiğinde topyekün sokağa çıkma yasakları ilan edildi. Ağır zihinsel engelli olan, otizim olabilir, down sendromu olabilir bazen sinir krizi geçiren çocuklarımız var evde durunca sıkılabiliyor. Bu çocukların en azından belirli saatlerde velisiyle çıkıp hava alması, rahatlaması kendini deşarj etmesi gerekiyor süreç ilk başladığında ihmal edilmişti. Daha sonra STKların durumları belirtmesiyle düzene girdi.” (Sivil Toplum Kuruluşu Temsilcisi)

“STK’lar özel eğitim okullarının açılması konusunda yoğun talep doğrultusunda uygulamaya geçirilebildi. Ama aynı şey destek eğitim odalarıyla ilgili beceremediler.” (Kaynaştırma öğrencisi velisi)

"Hem aileler hem öz savunucu gruplar yani işitme engellilerin mesela çok ciddi grupları var onlar özellikle EBA programına işaret dilinin eklenmesi gibi şeylerin onların savunuları getirdi." (Sivil Toplum Kuruluşu Temsilcisi)

Diğer yandan, salgın döneminin getirdiği hızlı dijitalleşmeye sivil toplum kuruluşlarının savunuculuk anlamında henüz yeterli uyumu sağlayamadığı da yapılan bir öz eleştiridir.

"Dijital alanda sivil toplum kuruluşları nasıl savunuculuk yapar bu noktada yetersizliğimiz var ki eğitim alanında dijital okur yazarlık noktasında hem STKlar hem öğrenciler, hem veliler anlamında eksikliğinizi gördük. Yeni yeni dijital savunuculuk ve gönüllük konuşmaya başlandı ama yetersiz." (Sivil Toplum Kuruluşu Temsilcisi)

Öte yandan aile bireyleri arasında sivil toplum kuruluşlarının etkinlikleri genel olarak olumlu karşılanırken rolleri sorgulanmaktadır. Geldiğimiz noktada sivil toplum kuruluşlarının genel misyonunun Bakanlık mevzuatının uygulanması yönünde hak savunuculuğu yapmak haline geldiğini ancak kaynaştırma eğitiminin genel anlamıyla geliştirilmesi konusunda çalışmalarının kısıtlı olduğu belirtilmektedir.

"STK'ların aslında varoluş misyonu MEB ile işbirliği yaparak türkiyedeki eğitimin kalitesini geliştirmek ama STK Bakanlık'tan hak talep eder oldu mevzuatta yazan kaynaştırma eğitimi vermesini talep eder hale geldi." (Kaynaştırma öğrencisi velisi)

Aynı zamanda dikkat çeken bir konu sivil toplum kuruluşları ile aile paydaşının kimi zaman iç içe geçmiş yapılar olmasıyla alakalı olarak bazı sivil toplum kuruluşu temsilcilerinin çalışmalarını genele yönelik değil daha çok kendi çocuklarına yönelik yapmasıdır. Kimi veliler sivil toplum kuruluşlarının aile kimliklerinin çalışmalarına engel olduğu kanaatinde.

"Diyelim ki STK'nın yöneticisinin çocuğu kaynaştırma öğrencisi ama o çocuğunun destek eğitimi almasını istemiyor o STK destek eğitim hak ihlaliyle ilgili ses çıkarmamayı tercih ediyor. Ya da başka bir nedenden sessiz kalmayı tercih ediyor." (Kaynaştırma öğrencisi velisi)

3.6.3. Etkin Diyalog

Bütün katılımcılar uzaktan eğitim sürecinde paydaşlar arasında sürekli ve güçlü bir diyalog olmasını istemektedirler. Bu kapsamda Rehberlik ve Araştırma Merkezleri (RAM), il ve ilçe belediyelerinden ve sivil toplum kuruluşlarından destek almanın katkısının olacağını düşünmektedirler. Bu konuda önemli bir detay sivil toplum kuruluşlarının ellerindeki raporları yetkililerle paylaşarak karar mekanizmalarında etkili olma beklentisinin olmasıdır.

"Bence bütün aktörler önemli özel eğitimde en önemli şey işbirliği; gerek rehabilitasyondaki uzmanlar, gerek okul rehber öğretmeni, gerek veli, gerek çocuğun dersine giren bütün öğretmenlerin iş birliği içinde olması gerekir". (Öğretmen)

Önemli bir nokta etkin bir diyalog içerisinde olması beklenen okul idarecileri ve sivil toplum kuruluşları arasındaki diyalogun yeterince güçlü olmamasıdır. Okul idarecileri sivil toplum kuruluşları ile işbirliklerine sıcak bakarken çekinceleri olduğunu da ifade etmektedirler. Bu kapsamda okul idarecileri hem sivil toplum kuruluşları konusunda yeterli farkındalığa sahip değildirler hem de olumsuz bir intiba hakimdir. Sivil toplum kuruluşları konusunda farkındalığın özellikle devlet okulları kapsamında düşük olduğu gözlemlenmiştir. Aynı zamanda kimi idareciler sivil toplum kuruluşlarının maddi gelir toplama amacıyla çalışma yaptıkları görüşündedir. Önemli olarak bu durum idarecilerin sivil toplum kuruluşlarına güvenilirlik konusunda şüpheyle yaklaşmalarına, özellikle engeli suistimal ederek ticari kazanç elde ettikleri görüşüne, neden olmaktadır.

"Sadece olaya maddi olarak bakıyorlar öğrencilerimize nasıl yardımcı olabiliriz diye. Kılık kıyafet anlamında veya çocukların geçimi anlamında ama eğitime direk veliyi bilgilendireyim veliye eğitimin kalitesini arttırayım diye bir şeyleri yok. (Okul İdarecisi)

"Maddi olarak giyecek yardımı yapalım, kumanya verelim gibi ama bu çocukların yaşama adaptasyonu söz konusu olduğunda bazı ilçelerde odaklandıklarını görüyorum." (Okul İdarecisi)

Öte yandan sivil toplum kuruluşlarının belli bölgelerde daha çok yoğunlaştığı da öne çıkan bir konudur.

"Dernek ve vakıf üzerinden hareket ederek STK'lara baktığımız zaman bu çalışmaların eksik olduğu kanısındayım. Eksik değil aslında belli bölgelerde yoğunlaştığı kanısındayım. Sosyo ekonomik düzeyi belli olan bölgelerdeki velilerin bu STK'lar tarafından veya belediyeler tarafından faaliyete geçirilen şeylerde etkinlik sağladıkları ve bu tür şeylere katıldıklarını birkaç yerde gözlemledim" (Okul İdarecisi)

Bununla beraber sivil toplum kuruluşlarına dair bir denetim mekanizması oluşturulması ve/veya bu mekanizmaların daha efektif bir hale getirilmesi gerekliliği de belirtilmektedir.

"Mesela sivil toplum kuruluşlarının denetimi diye bir şey olmadığını düşünüyorum. Hem iç denetimleri yok. Kuruluşların denetim mekanizması olması gerekiyor biliyorsunuz bunlar çok etkin çalışmıyor. Bir de az önce örnek verdiğim şekilde. Mesela bu STK'lar yıl sonu geliyor mali beyanlar vermeleri gerekiyor, hesap vermeleri gerekiyor. Bu hesaplarını kamuoyuna açmaları gerekiyor gibi. Fakat bunlar şeffaf değil, sivil toplum kuruluşların internet sitelerine girdiğiniz zaman nerden ne kadar para toplanmış göremezsiniz." (Okul İdarecisi)

Ayrıca devletin iş hayatında özel gereksinimli bireyleri istihdam etme açısından özverili olduğu, sivil toplum kuruluşlarının ise bu alanı daha az sahiplendiği bildirilmiştir. Belediyelerin özel gereksinimi olan birey eğitim merkezi açmış olması ise bu konuyu üstlendikleri görüşünü beraberinde getirmektedir.

"STK dediğimizde bunun büyük çoğunluğunu belediyeler yükleniyorlar yani belediyelerin engelli bireyleri yüklediğini görüyorum. Bunlar da bu tür öğrencilere yönelik veli ile birtakım çalışmalar yaptığını gördüm. Geçen gün Bağcılar Belediyesi'nin engelli sarayı diye bir sarayı izledim televizyonda, bayağı çalışmalar yaptı. Sadece eğitim açısından değil bu sportif açısından ve sanatsal açısından çalışmalar yapıyorlar." (Okul İdarecisi)

Öte yandan reklam, kamu spotu vb. ile sivil toplum kuruluşlarının daha görünür olmayı sağlaması, ses getirici çalışmalar yapma ve seminer vermesi istenmektedir. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, Sosyal Hizmetler birimleri ve ilçe rehabilitasyon merkezlerinden alınacak bilgilerle ise Sivil Toplum Kuruluşlarının ailelere ulaşım sağlamalarının mümkün olabileceği belirtilmektedir.

"Bu velilere ulaşmak o kadar zor değil aslında. Şöyle bir şey; bulunduğum ilçede rehabilitasyon merkezleri tek tek tanıyor bu velileri, çok hızlı ulaşabiliyorlar çünkü. İşin içinde para olduğu için, bu velileri adres dahil olmak üzere her şeyini biliyor. Kardeş sayısını, doğalgazla mı ısıtıyorlar, sobayla mı vb. bütün özelliklerini ve STK'lar bütün bunlara çok hızlı ulaşabilir." (Okul İdarecisi)

“Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı’nın sosyal hizmetler diye birimi var. Bu birim içinde engellilerin bütün verileri var. Bir bölgedeki engellilere nasıl yardım edileceği, ne yapılacağı konusunda gidip sosyal hizmetlerden çok rahat bilgi alabileceklerini ve o velilere o bireyleri ulaşabilecekleri konusunda öyle bir düşüncem var, ulaşabilirler isterlerse.” (Okul İdarecisi)

3.7. Diğer Ülkelerde Salgın Sürecine Dair Değerlendirmeler

Salgın sürecinde diğer ülkelere yönelik değerlendirmeler sorgulandığında uzaktan eğitime geçiş sürecinde başarılı bulunan örnekler ağırlıklı olarak salgına rağmen yüz yüze eğitimi devam ettiren ülkeler üzerinden verilmektedir.

“Danimarka örneğini haberlerde de duymuşsunuzdur Danimarka okulları hiç kapatmadı çok az bir süre kapattı. Ondan sonra hızlı bir şekilde okulları açtı ama okullara çok güzel bir düzenleme yaptı her öğrenci hergün okula gitmiyor belirli günlerde gidiyorlar.” (Sivil Toplum Kuruluşu Temsilcisi)

Özel eğitim öğretmenlerinin öğrencilerin evlerini ziyaret ederek eğitime ara vermeden devam ettirmesi de örnek bir uygulama olarak gösterilmektedir.

“Hem Danimarka’da hem Almanya’da özel eğitim öğretmenleri özellikle eve giderek pandemi döneminde olmamıza rağmen eve giderek destek sağladılar. Bu benim için ilginçti mesela bu ülkelerde de yayılımlar oldukça fazlaydı aslına bakarsanız ama öğretmenlerle böyle bir işbirliği yapıldı. Bunlar enteresan örneklerdi bunlara bakılarak benzer olumlama yapılabildi.” (Sivil Toplum Kuruluşu Temsilcisi)

Dijitalleşme, internet ve teknolojik cihaz kullanımı anlamında bilgi seviyesinin daha yüksek olduğu ülkelerde sürecin Türkiye’ye kıyasla daha kolay ilerlediği de vurgulanmaktadır.

“Ben ABD özelinde konuşabilirim orayı yakın takip ettiğim için zaten uzun yıllardır devam eden bir dijitalleşme olduğu için orda akıllı cihaz kullanan sayısı çok fazla bu ülkede ve gerçekten doğru etkin kullanıyorlar çoğunlukla çok zorlanmadılar.” (Sivil Toplum Kuruluşu Temsilcisi)

4. SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu araştırma kapsamında Türkiye Spastik Çocuklar Vakfı (TSÇV) çalışanları tarafından, kaynaştırma öğrencisi bulunan okullardaki idareciler, branş öğretmenleri, psikolojik danışman ve rehber öğretmenler, farklı gelişim gösteren çocukların aileleri ve alanda çalışan sivil toplum kuruluşlarından yetkililer olmak üzere toplam 8 derinlemesine görüşme gerçekleştirilmiştir. Bu görüşmelerden çıkan sonuçlar bu raporda detaylandırılmıştır. Rapor, KOVID-19 salgını öncesine dair değerlendirmeleri, uzaktan eğitim sürecine dair olumlu ve olumsuz (eğitime erişim sıkıntıları ve paydaşlar üzerinde oluşan maddi yük, bilgisayar okuryazarlığı, EBA TV ve eğitim içerikleri, özel araç gereç ve eğitim materyallerinin temini, Bireysel Eğitim Programlarının (BEP) hazırlanması ve uygulanması ve destek eğitimi) değerlendirmeleri, uzaktan eğitim süreçlerinin kaynaştırma öğretmenleri, öğrencileri ve aileler üzerindeki etkileri ve uzun vadede uzaktan eğitimin akademik başarı ve okul terk oranlarına etkileri, Milli Eğitim Bakanlığı’nın ve bu alanda çalışan sivil toplum kuruluşlarının performanslarına dair değerlendirmeleri ve bütün paydaşların etkin diyaloguyla ilgili görüşleri, ve diğer ülkelerde salgın sürecinde kaynaştırma eğitimi konusunda görüşleri içermektedir.

KOVID-19 salgını öncesine dair değerlendirmeler

Bütün paydaşlar çeşitli aksamalar yaşanmasına rağmen uzaktan eğitim süreci ile karşılaştırıldığında salgın öncesi dönemi olumlu olarak değerlendirmektedir. Salgın öncesi dönemde okullaşan çocuk sayısındaki artış ve mevzuatta konuya ilişkin yapılan değişiklikler olumlu olarak değerlendirilmektedir. Salgın öncesinde kaynaştırma eğitimine ilişkin olumsuz değerlendirmelere bakıldığında ise bütün paydaşlar nezdinde öne çıkan bir sorunun önyargılar olduğu görülmektedir; önyargılar iyi bir eğitim alınmasının önündeki en önemli bariyer olarak görülmektedir. Özellikle idareciler ve öğretmenler çocuklarının gerçekliğini kabullenmek istemeyen önyargılı velilerin genel olarak süreçleri zorlaştırdığını ve bu durumlarda velilerin bilinçlendirilmesi gerektiğini belirtmektedirler.

Önyargıların yanı sıra salgın öncesi dönemde kaynaştırma eğitime dair içerik ve uygulamada çeşitli olumsuzluklar yaşandığı bütün paydaşlar tarafından belirtilmektedir. İçerik anlamında sivil toplum kuruluşları eğitimde ayrıştırıcı bir tutum olduğunu söylerlerken uygulamada ise eğitim sisteminin özel eğitim konusunda yetersiz olduğunu belirtmektedirler. Bütün paydaşlar kaynaştırma eğitiminin süreklilik arz etmemesi, bilgi aktarımının olmaması, sistemin ezbere ilerlemesi, öğretmenlerin gerek eğitim gerekse sistem konusunda desteklenememesi, kadrolu öğretmen sayısının az olması gibi olumsuzluklar dile getirmektedirler. Özellikle özel eğitim ihtiyaçlarının ve öğrencilerin eğitsel düzeylerinin etkili bir şekilde tespit edilememesinin çocuklarda problemleri davranışların gelişmesine neden olduğu ve akademik yetersizliğe yol açtığı görüşü hakimdir. Veliler ve sivil toplum kuruluşları temsilcileri nezdinde öne çıkan başka bir sorun ise idareciler ve öğretmenlerin kaynaştırma eğitimine ve öğrencilerine karşı tutumlarıdır; mevzuatlarda yer almasına karşın erişilemeyen veya mücadeleler sonucunda erişilen imkan veya hakların yarattığı eşitsizliklerin kaynaştırma eğitimini sektöre uğrattığı düşünülmektedir. Bu kapsamda idarecilerin ve öğretmenlerin bilinçlendirilmesi istenmektedir.

Uzaktan eğitim sürecine dair değerlendirmeler

Uzaktan eğitim süreci genel olarak eğitim sisteminin, öğretmen, öğrenci ve velilerin pek çok anlamda oldukça hazırlıksız yakalandığı bir süreç olmuş ve uzaktan eğitim uygulamasına geçiş sürecinde veli, öğrenci ve öğretmenlerin bu eğitim modeline uyum sağlama konusunda sorunlar yaşadıkları gözlemlenmiştir.

Genel anlamda salgınla beraber başlayan uzaktan eğitim süreci ise kaynaştırma eğitime dair varolan sorunların kimi zaman daha belirgin olarak yaşandığı ve bilgisayar okuryazarlığı gerekliliği gibi yeni sorunların da ortaya çıktığı bir süreç olarak değerlendirilmektedir.

Değinilmesi gereken önemli bir husus uzaktan eğitim sürecinin her okul için farklı geliştiği ve özellikle devlet okulları ile özel okullar arasında uzaktan eğitime uyum sürecinde farklılaşmalar olduğudur. Özellikle devlet okulları uzaktan eğitime geçiş sürecinde daha çok zorlanırken idari ve teknolojik alt yapısı olan, öğretmenler arasında teknoloji kullanımı yaygın olan özel okulların sürece adaptasyon konusunda daha az zorlandığı gözlemlenmiştir. Ayrıca gelir ve eğitim seviyesi yüksek veliler ile bilgisayar okuryazarlığı olan veliler bu süreçte okulları, öğretmenleri ve kaynaştırma eğitimini daha çok destekleyebilmiştir.

Uzaktan eğitim sürecine dair değerlendirmeler incelendiğinde ise olumsuz değerlendirmelerin ağır bastığı gözlemlenmiştir. Olumlu değerlendirmeler arasında velilerin eğitim sürecine daha aktif bir şekilde dahil oluşu öne çıkmaktadır. Özellikle yüz yüze eğitim sürecinde çocuğuyla ilgilenmeyen, okulun geri bildirimlerini dikkate almayan velilerin bile çocukları ve öğretmenleriyle daha yakın iletişim içine girdiği tespit edilmiştir; bu dönemde velilerin öğrenci ders, ödev takibin düzenli ve doğrudan iletişim yolu ile yapması (genellikle Whatsapp grupları aracılığıyla) olması olumlu bulunmaktadır.

Paydaşların uzaktan eğitim sürecine dair olumsuz değerlendirmeleri ise bazı yerlerde farklılaşmakla beraber ortaklaşan kimi sıkıntıların olduğu gözlemlenmiştir. Ortaklaşan bu sıkıntılar genel hatlarıyla eğitime erişimde yaşanan sıkıntılar, artan maddi yük, EBA TV ve eğitim içeriklerine yönelik sıkıntılar, özel araç gereç ve eğitim materyallerinin temini konusu, Bireysel Eğitim Programlarının (BEP) hazırlanması, uygulanması ve destek eğitimleri ile Rehberlik Araştırma Merkezleri (RAM) olarak aşağıda özetlenmiştir.

- Uzaktan eğitim sürecinde bütün paydaşların dikkat çektiği en önemli sıkıntılardan biri eğitime erişim sıkıntısıdır; eğitim alacak materyale sahip olmayan çocuk sayısının azımsanamayacak ölçüde olduğu ifade edilirken devletin bu konuda sağladığı desteğin hem yetersiz hem de gecikmeli bir şekilde ulaştırılabildiği belirtilmiştir.
- Uzaktan eğitime erişim anlamında bir diğer bariyer ise bilgisayar ve internet okuryazarlığı konusunda yaşanmaktadır; bu bariyer gerek öğretmenler gerekse veli ve öğrenciler için söz konusudur. Bu noktada özellikle öğretmenlere bu anlamda sunulacak desteğin son derece önemli olduğu çünkü öğretmenlerin kendi teknolojik imkanlarının ve teknolojik okuryazarlıklarının eğitimi doğrudan etkileyen bir nokta olduğu gözlemlenmiştir.
- EBA TV ve eğitim içerikleri konusunda ise bu içeriklere kaynaştırma öğrencilerinin dahil edilme çabası olumlu değerlendirilirken söz konusu eğitim içeriklerinin farklı ihtiyaçları olan kaynaştırma öğrencilerinin hepsini kapsamayan nitelikte oluşu ve uzaktan eğitim içeriklerinin kaynaştırma eğitimine uygun bulunmaması öne çıkan olumsuzluklardır. Görme ve işitme açısından özel gereksinimi olan çocuklar gibi farklı ihtiyaçları olan öğrencilerin ihtiyaçlarına cevap veren ve daha etkileşim temelli yazılımlara duyulan ihtiyaç bütün paydaşlar tarafından dile getirilmektedir.
- Salgın döneminde özel gereksinimli çocukların eğitiminde kullanılan materyallere ailelerin erişimi konusunda da bariyerler olduğu ifade edilmektedir. Materyallerin yüksek maliyetli olması sebebiyle çoğu ailenin erişimine açık olmaması ve bu materyallerin doğru ve efektif kullanımı konusundaki yetersizlik çocukların eğitimini olumsuz anlamda etkilemektedir.
- Diğer bir olumsuzluk ise Bireysel Eğitim Programlarının (BEP) hazırlanması ve uygulanması konusudur; bütün paydaşlar salgın öncesi dönemde de BEP'lerin hazırlanması ve uygulanması konusunda çeşitli olumsuzluklar yaşadığını belirtirken uzaktan eğitime geçiş sonrasında öğretmenlerin kaynaştırma öğrencileri ile kapsamlı bir tanışma sürecine geçememe ve bu sebeple BEP hazırlanması sürecinin askıya alınması sorunuyla karşılaşmıştır.
- Bunun yanı sıra, destek eğitim odalarının halihazırda aktif olmaması hem çocukların derse katılımını hem de uzun vadede gelişimlerini etkileyecek bir sorun olarak görülmektedir.
- Rehberlik ve araştırma merkezlerinin (RAM) salgın öncesindeki dönemde de okullar, öğretmenler ve veliler arasında gerilim yaratan bir konu olduğu gözlemlenmiş olup uzaktan eğitim sürecinde RAM'ların işleyişinin salgın öncesi olumsuzlukları daha belirginleştirdiği gözlemlenmiştir. Genel anlamda RAM'ların daha efektif bir şekilde çalışması için bütün paydaşlar arasında daha güçlü bir iletişim mekanizması olması gerektiği belirtilmektedir.

Uzaktan eğitim sürecinin öğretmenleri, öğrencileri veliler üzerindeki etkileri

Uzaktan eğitim sürecinin kaynaştırma öğretmenleri, öğrencileri ve veliler üzerinde etkileri incelendiğinde en öne çıkan duygu durumunun "yorgunluk" olduğu gözlemlenmiştir. Kaynaştırma eğitimi öğretmenleri ve rehber öğretmenler uzaktan eğitim sürecinde yüz yüze eğitimde olduğu gibi iletişim kuramamaktan, artan iş yüklerinden ve maddi yüklerinden şikayet etmektedirler. Öğretmenler tarafından belirtilen bu sıkıntıların kaynaştırma öğrencilerine de yansıdığı ve öğrencilerin eğitimlere dahil olamamasına ve eğitimden kopmalarına neden olduğu görülmektedir. Bu süreçte özel gereksinim türlerine göre sorunlar farklılaşmakla beraber öğrencilerin özellikle dikkatlerini toplamakta zorlandıkları ve derslere ilgilerini kaybettikleri belirtilmektedir. Aynı zamanda birçok öğrencinin salgın süreciyle beraber kaygı problemleri yaşamaya başladığı gözlemlenmiştir. Hemen hemen bütün veliler çocuklarının özellikle salgının başlangıç sürecinde düzenlerinin değişmesinden kaynaklı ve uzun süre evde kalmaya bağlı olarak çocuklarının kaygı artışı yaşadıklarını belirtmişlerdir. Bazı veliler süreç içerisinde bu kaygıların azaldığını belirtirken kimi veliler bu sorunu çözmek için profesyonel desteğe başvurdıklarını not etmişlerdir. Uzaktan eğitim sürecin velilerin üstündeki yükü ağırlaştırdığı ve velilerin kendilerini yalnız ve tükenmiş hissettikleri gözlemlenmiştir. Bunun yanı sıra ailelerin çocuklarıyla ilişkilerinde değişen sorumlulukları ve artan maddi yükler de aileler nezdinde öne çıkan diğer problemlerdir.

Uzaktan eğitim sürecinin uzun vadedeki etkileri

Uzaktan eğitim sürecinin uzun vadedeki etkileri ise öğrencilerin akademik başarılarına ve okul terk oranlarına etkiler olarak değerlendirilebilmektedir. Salgın döneminin uzaktan eğitimin akademik başarıya etkisinin oldukça olumsuz olacağı düşünülmektedir. Aynı zamanda özel gereksinimli öğrenciler söz konusu olduğunda eğitimde ilerleme kaydedilememesinin yanı sıra edinilen kazanımların kaybı da önemli bir risk unsuru olarak vurgulanmaktadır. Okul terk oranları konusunda genel görüş ise salgın sonrasında kaynaştırma öğrencilerinin okul terk oranlarında artış olacağı yönündedir. Uzaktan eğitim sebebiyle yaşanan devam sorunları ve genelde devam sorunun akabinde sıklıkla okul terki yaşanması bu anlamda bir risk faktörü olarak değerlendirilmektedir. Özellikle okula aidiyet duygusunun azalması, eğitim anlamında ilgilerini yüksek tutacak bir işleyişin olmayışının bu kopmaları hızlandıracağı görüşü hakimdir.

Uzaktan eğitim sürecinde Milli Eğitim Bakanlığı ve sivil toplum kuruluşlarının performansına ilişkin değerlendirmeler

Uzaktan eğitim sürecinde hem Milli Eğitim Bakanlığı (MEB) hem de sivil toplum kuruluşlarının genel tutum ve davranışları olumlu değerlendirmeler alırken gelişime açık alanların olduğu da vurgulanmaktadır. Özellikle MEB'in hızlı bir şekilde aksiyon alma çabasına girmesi ve kaynaştırma eğitimi öğrencilerinin de sürece dahil edilmesi olumlu olarak değerlendirilirken özel eğitim ihtiyacı olan öğrencilerin ikinci planda bırakıldığı düşüncesi ve eğitim içeriklerinin özel eğitime yönelik olmaması olumsuz olarak değerlendirilmektedir. Aynı zamanda bütün paydaşlar bu olumsuzlukların uzun vadede beklenen akademik başarıda düşüş ve okul terk oranlarının artması konularında önemli bir rol oynayacağını düşünmektedirler. Sivil toplum kuruluşlarının ise hızlı aksiyonlar aldığı ve online seminerler aracılığıyla eyleme geçtiği gözlemlenmiştir. Aynı zamanda sivil toplum kuruluşları kendi çalışmalarının, baskı ve taleplerinin Milli Eğitim Bakanlığı'nın aldığı aksiyonlarda son derece etkili olduğu görüşündedir. Veliler nezdinde ayrıca öne çıkan bir konu ise sivil toplum kuruluşları ile aile paydaşının kimi zaman iç içe geçmiş yapılar olmasıyla alakalı olarak bazı sivil toplum kuruluş çalışmalarının genele yönelik değil daha çok kendi çocuklarına yönelik oluşudur. Bazı veliler sivil toplum kuruluş yetkililerinin aile kimliklerinin kuruluş çalışmalarına engel olduğu kanaatinde.

Diğer ülkelerle karşılaştırma

Salgın sürecinde diğer ülkelere yönelik değerlendirmeler sonucunda salgına rağmen yüz yüze eğitimi devam ettiren ülkelerin başarılı olduğu görüşünün hakim olduğu gözlemlenmiştir. Aynı zamanda dijitalleşme, internet ve teknolojik cihaz kullanımı anlamında bilgi seviyesinin daha yüksek olduğu ülkelerde sürecin Türkiye'ye kıyasla daha kolay ilerlediği de vurgulanmaktadır.

Gelecekte Beklentiler

Gelecek ile ilgili fikirler sorulduğunda ise bütün paydaşlar yüz yüze eğitime dönüşmesini istediklerini belirtmektedirler. Özellikle okul terk oranlarının yükselmesini engellemek için bütün paydaşların doğrudan iletişim kurabildiği yüz yüze eğitime geri dönüşü beklentisi vardır.

Bunun yanı sıra, gelecekte uzaktan eğitim sürecinde yer alan paydaşlar arasında sürekli ve güçlü bir diyalog olması isteği ön plana çıkmaktadır. Özellikle yerel yönetimlerin de süreçlere dahil edilmesinin olumlu etkisi olacağı görüşü hakimdir. Aynı zamanda öne çıkan bir nokta okul idarecileri ve sivil toplum kuruluşları arasındaki diyalogun güçlendirilmesi ve iyileştirilmesi ihtiyacıdır. Okul idarecilerinin sivil toplum kuruluşları konusunda yüksek farkındalığa sahip olmamaları ve sivil toplum kuruluşlarına dair sahip oldukları olumsuz görüşler bu süreçte beraber yapılabilecek çalışmaları sekteye uğratmaktadır.

Bu proje Avrupa Birliği tarafından finanse edilmektedir.
This project is funded by the European Union.

benvob.com

tscv.org.tr

